

Blahoslawené Paměti Pána
Doktora Martina Luthera
Katechysmus
mensí
bez a s Výkladem /
spolu v
Sotázkami a Tabulemi
Domovními pro Čyrkew
Krestianskau/
čterýto z Lásky a velikovágnosti,
Spredmíruvau blahoslawené Pa-
měti D. Luthera na Epistolu S. Pavla
k Rímanům
rostlé mládeži k Díjtku
v Téměřém a Českém Gazyku společně
vydáwa
Henrich **Milde** /
ze Slagenthyna w Knijzestwi Magdeburškém.

w h u l e g ,
wytištěno v Janu Justiu Gebaueru, 1735.

Des sel. Hn. D. Mart. Luthers
Kleiner
Satechismus,
ohne und mit der Auslegung,
Nebenst denen
Frage - Stücken
und
Haus - Tafel für die Christ
liche Gemeine /
welchen aus Liebe und Hochachtung,
nebst beygefügter
Vorrede des sel. Luther
über die Epistel an die Römer,
der heran wachsenden Jugend zum Besten
in Deutsch- und Böhmischer Sprach
überlässt
Heinrich Milde,
Schlagenthino - Magdeburgicus.

H A L E E,
Gedruckt bey Joh. Justinus Gebauern, 1735.

Christum lieb haben, ist viel besser, denn
alles wissen.

In Christo geliebtester Leser.

Siehe ich das so gering geachtete A. B. C. Büchlein an, so wird bereits in selbigem unseren lieben Kindern in ihrer jartesten Jugend der Kern und Saft der ganzen heiligen Schrift Altes und Neuen Testaments in die Hände gegeben; ich meyne die sechs Haupt-Stücke unseres Eatechismi, so viel nemlich den Text betrifft. Von da werden dieselben ordentlich fortgeleitet zu der Erklärung unsers seeligen Herrn D. Martin Luthers, welche an meinem Theil allezeit, als den ersten der Fassung solches Alters gemässen biblischen commentarium angesehen habe. Wie nun dieser edle Schatz des kleinen Eatechismi dessen symbolischen Büchern unserer Evangelischen Kirchen einverleibet ist, und von derselben sehr thuer geachtet wird; also bin nicht nur bewogen worden, gegen das leckthin, wegen Übergebung der Augsburgischen Confessioneneyre andere

**REN. P. R. FR.
UNIVERS.
ZV HALLE.**

Brys

Krysta milowati gest mnohém lépegi než
wszecko wèdèti.

Megmílegssi w Krystu Pánu Ětendri.

Sdy na ten sprostý a ne mnohé cens-
ny Čslabitár patřím, vhlídám, že se
vném nassim milým dítkám hned
wgegých mladíčkem wěku Summa-
a gadro celého St. Pjsma starého y nového Zás-
lona do Nukan dává, co se toliko samého Tex-
tu, těch sestí hlavních Elanků nassého Kate-
chismuse dotyče. Od tñd pořádně wedéně býs-
wagj k wýkladu blahoslavené paměti D. Mar-
tina Luthera, kterýto Wýklad gá z mé časly
vždy sem za nejhlaownejší a k pochopení tomuž
to mladému Wěku za nejlechcejší wyložení
Biblj St. držel. A poněvadž tento drahý
mensíjho Katechismuse poklad ku kniham wýz-
nancí Cirkwě nassi Ewanglické připogen, a oda
njich draze wážen gestit / pohnut gsem byl Příse-
žitosti podruhy krát swětěné památky odewzdání
nassého Augspurštěho Wyznání ne toliko w Latinz-

Jubel-Fest denselben der studierenden Jugend
zum besten in Lateinischer Sprache, unter dem Ti-
tul: Gemma e libris nostris symbolicis de promta
herauszugeben; sondern da an diesem Ort,
wie üblich, bemeldeter Catechismus Lutheri, bey
der Evangel. Böhmischen Gemeine in öffent-
licher Kirche, so durch Frage und Antwort, als
nöchentlich zu gewisser Zeit in Predigten pfleget
abgehandelt und mit mehrerm erläutert und
eingeschärfet zu werden. So tritt auch hiemit aus
gleichem Grunde der Liebe und Hochachtung, der-
selbe in Böhmischer und Deutscher Sprache ans
Licht, nach Anleitung der in hiesigem Kirchen-Bü-
che befindlichen Edition abgedruckt. Ich wün-
sche hiebey von Herzen, daß Gott der Herr viel
reue und geschickte Catecheten erwecken wolle,
welche nach der von oben dargereichten Gnade,
diesen Catechismus Lutheri, sowol in Kirchen
als Schulen recht heilsam vorzutragen, ihnen
angelegen seyn lassen. Es ist in diesem guldnen
Büchlein ein solcher Reichthum enthalten,
daß niemand nothig hat, von seinem eigenen et-
was darzu zu thun. Man findet in gebührender Er-
wegung darinnen alles: Alles, sage ich, was zur
neuen Gebuhrt und Bekehrung eines Menschen,
auch was zum Wachsthum in der Erfäntnis
und Liebe Christi, (mit welcher man Zeit Lebens
nicht fertig wird) Anleitung geben kann. Alle
Meynungen und Wort-Kriege werden von sol-
cher Einfalt ausgeschlossen. Es fasset dieses
seim

řem Gazylku, pod Titulem: Gemma e libris
 nostris symbolicis de promta nasiwělkō wýdati
 ale nyti též w Německém a Českém. To pak
 pro tu Prjčinu, že na tomto Mjstě pri Eyrkvi
 Evangelické České predgmenowánj Katechys-
 smus každěho týdne gak w obecnem zhoz-
 majdění řeze Otázky a odpovědi, tak w
 gisty čas w Kázních obširně wýkladati a wiśwet-
 lowati obyčěg gestit. A tak výchází tento Kate-
 chysmus zpuhe milostj a mnohovážnosti,
 kterou ga k němu nakloněn gsem, w Německé
 a České řeči na swětlo: se vossi pilnosti podle to-
 ho exemplare wytiskten, který se w nassi Eirkewnej
 Knize, na tomto mjstě nachází. Při tom
 srdečně wissugem a žádám, aby Všechno Boh
 mnoho věrných a spůsobných Katechetum po-
 vzbudití ráčil, který by se tento Katechysmus Lu-
 thera gak w kostele, tak y wškolach podle zhor-
 gim dané milosti spasitelně predkládati všich-
 vali. Takové zapisie Bohatství w této zlate Knize
 složeno gestit, že potřebny nenj by kdo ze svého neco
 kni přidal. Nachází se tvoj podle dostatečného
 rozvažování wšecko: wšecko pravjm, co k no-
 mu rozenj a k obracenj člověka, a no též co k zruštu
 vznámosti a w milosti Krysta (w kterých jto dnu
 věcech my za dnu živobytj nassého dokonale
 hotovi byti nemůžeme) příslušny a wede.
 Wšecko, gjnšé naduté a daremné dom-
 něn, wšecky zwadliwé Otázky a hádky, wen
 se od této sprostrosti witwiraj. Obsahuje

Kleine Büchlein Gesetz und Evangelium in sich,
und mahlet besonders Christum, den Gereue-
gigten und Auferstandenen also vor Augen, daß,
wer solcher Spuhr einfältig nachgehet, der
wird den Weg gesunden haben, auf welchen er
sich der Gerechtigkeit seines Heylandes von Her-
zen freuen, und aus solchem Grunde denen Fuß-
stapffen des sanftmütigen und von Herzen demü-
tigen JESU willig nachfolgen, hingegen alle fal-
sche Höhen, als seinen größten Seelen-Schaden
sorgfältig vermeiden wird. Will man einen weis-
teren Catechismus-Commentarium haben, so lese
man und mache sich fleißig bekannt die hieben ge-
druckte herrliche Vorrede des seligen Lutheri über
die Epistel St. Pauli an die Römer.

GOTT gebe Gnade, daß alles zu rei-
cher Frucht gezeugnet sey. Dessen treuesten
Leitung empfohlen, verharre

Des geliebten Lesers

Geschrieben zu Groß-Hennersdorff
in der Ober-Lausitz bey Zittau an
der Böhmischem Gränze, den
19. May 1735.

ergebenster
Heinrich Milde.
W soße

v sobe dale tato Knizecka Zákon a Ewangelium / a obzvlásť Krysta toho vkrizomazného a wzkřiseného tak pred očí stawi, že kdo se za tímto sslepěgemi beré, ten tau sprostnau cestu nalezá nakeret se on ze spravedlnosti Spasitele svého srdečně radowati, a jeho gruntu ticheho a zesrdce pokorného Ježiſse wolně nasledovati bude, a wſecky ſaleſsne obchody a welkomislnostj, gavkožto negvětssj dnuſſni ſkodn se vytržhati. Gestli kdo obſhénegi Wyklad Katechismuse mjtí chce, ten necht ěte, a sobě dobré znamau včinj nepřekazcenau D. Luthera Předmluvu na Epiforii S. Pavla k Rimanum ktera se tuto přejdáwa.

Necht gij Blah popřege Milosti, aby se toto wſecko w Pozehnání k Bžitku ſtěhovalo. Ga mezy tym wěrném ředěnij Božjmu oddawage, zůstáwan

Laskavemu Čtenáři

Psano v velikem Hennersdorffu
v Lužacy hořegssi, při Zittawě na
Pomezi Českym, dně 24. Července 1735.

dobrě přejcet.
Henrich Milde.
A 4 Vor.

Borrede.

D. Martinus Luther,

Allen getreuen frommen Pfarr - Herrn
und Predigern Gnade, Barmherigkeit
und Friede in IESU Christo unserem
Herrn.

Diesen Catechismum oder Christliche Lehre in solche schlechte, kleine und einfältige Form zu stellen, hat mich gezwungen und gedrungen die flägliche elende Noth, so ich neulich erfahren habe, da ich ein Visitator war. Hilfslieber Gott! wie manchen Jammer habe ich gesehen, daß der gemeine Mann doch so gar nichts weiß von der Christlichen Lehre, sonderlich auf den Dörffern, und leider viel Pfarrherren fast ungeschickt und untüchtig sind zu lehren, und sollen doch alle Christen heißen, getauft seyn, und der heiligen Sacramenta geniessen, können weder Vater Unser noch Glauben, oder zehn Gebot, leben dahin, wie das liebe Vieh, und unvernünftigen Säue. Und nun das Evangelium gekommen ist, dennoch kein gelernet haben, aller Freyheit meistlicher zu missbrauchen. O ihr Bischöffe! was wollet ihr doch Christo immer mehr antworten,
Pre-

Předmluva.

Doctora Martina Luthera

Wszem wérnym/ pobožnym Kněžim a Kazacelum: Milost a Milosrdenství a Pokog w Krystu Gejzísy Pánu naszem.

Složenj a wydání tohoto Katechysmu se a neb, této Summý Véenj Křesťanského, w takowém fratickém a sprostém Spúšbu přimědla mně, ano přiznutila ta přezákovstná weliká býda, kterauž gsem ted nědawno spatreil, biwse Visitatorem a neb k nauštiwenj a opatřenj Čírkve nařízeným. Ach Bože! jak mizerny a žalostny Staro sem spatřovati musyl. Kterak lid obecný, zwłasťte pak na Wsech, tak zhola nie newědj Véenj Křesťanského, až hanba gesi; A čehož Bůh polízug, množ také z Kněžatu gsa nespúšbeni a nehodni k wynaučowanj: a wssak předce wssyckni chtěj Křesťané slanti, poklěti býti, a welebnich Svátostí výjwati / gesstor nevměgj Mordlitbu Páne, Čslánky Wjry Alpostolské, Přikázani Boží: ano jíž galv ta milá nerozumna Hozwada; ačkoli Swobody wsselike zle výjwati, jak Véenj Ewangeliu m'esslo, doss se mistrowský a wyborne wyvěili. O Biskupowé! cožé někdy Krystu odpovědat budete, že Lid tak welis

A 5

das

daß ihr das Volk habe lassen so schändlich dahin gehen, und euer Amt nicht einen Augenblick beweiset, daß euch alles Unglück fliehe, verbietet zweyerley Gestalt, und treibet auf eure Menschen-Gesetze, fraget aber die Weile nichts darnach, ob sie das Vater Unser, Glauben, Zehen Gebot, oder einiges Gottes Wort können. Ach und Weh über euren Hals ewiglich! Dershalben bitte ich um Gottes willen, euch alle, meine lieben Herren und Brüder, so Pfarrherren und Prediger sind, ihr wollet euch eures Amtes von Herzen annehmen, euch erbarmen über euer Volk, das euch befohlen ist, und uns helfen, den Catechismus in die Lente, sonderlich in das junge Volk bringen. Und welche es nicht besser vermögen, diese Tafel, und Form für sich nehmen, und dem Volk von Wort zu Wort fürbilden, nehmlich also:

Auss erste: Das der Prediger vor allen Dingen sich hüte, und meide mancherley Text und Formen der Zehen Gebothe, Vater unser, Glauben und Sacrament, sondern nehme einerley Forme für sich, darauf er bleibe, und dieselbe immer treibe, ein Jahr wie das andere. Denn das junge und alberne Volk muß man mit einerley Text und Formen lehren, sonst werden sie gar leicht irre, wenn man heute so, und über ein Jahr so lehret, als
ce jahre

ee zanedbávate, ? a nic méně, gálo Alárad wás
konáte : gisťe že wás wsseliké nessčestí potká,
kdyžto pod dwogim Spůsobem Wečeři Páne
vlijati zakazujete, ano Lid obecny wassim
wlastním narízenjm vbtěžujete: oto wssak maz-
lan Pečci znássjte, zdali znagi Modlitbu Páne,
Čslánky wjeh, desatero Přikázani, a neb něco
gine ze Slova Božjho. Ach běda wám na
wěcne wěky ! Protož prosym wás wszech pro
BOŽÍ mogj neymilegssj Bratři, kterij gisťe
Knežj a Kazatele, abyssje se Powolání wasse-
ho celym Črdcem zavgal, smilujice se nad
Lidem wam od Boha swěrenym : Čehož sko-
tečně dokázele, gestli že nám dopomůžete Kaz-
techysmus tento mezy Lid obecny, zkássje pak
mezy Mládež vwesti. A gsaulit kteři nedov-
statečni, žeby lepe nemohli, ti nechť aspon tyto
Tabule aneb předepsaný Spůsob před sebe we-
zmu, a Lidu wubec od slova do slova před-
kládagj, totiž tymto pořádkem:

Neyprve, toho se Kazatel předewšemi wěcni
warowati má, aby rozhliénym Spůsobem hned
rak/ hned gnuák Desyti Přikázani Božjich, Wjry
Apostolské, Modlitbu Páne, a Vcenj o Swatos-
tch nepředkládal : Nybrž wezmi před sebe spů-
sob, při kteremžby wždy zůstával, a ten gisťy pořad
předkládal, geden Rok, gálo druhý. Nebo
Mládež a prostý Lid, mnoh gednostegnym gisťym
Tertem a spůsobem vybíowan byti: syč gi-
nac̄ by se welmi suádns meylili, kdyby dues
A 6 wollte

wolte man es bessern, und wird damit alle Müh und Arbeit verloren.

Das haben die lieben Väter auch wohl gesetzen, die das Vater unser, Glauben, zehn Gebot, alle auf eine weise haben gebrauchet. Darum sollen wir auch bey dem jungen und einfältigen Volcke solche Stücke also lehren, daß wir nicht eine Syllabam verrücken, oder ein Jahr anders denn das andere fürhalten oder fürsprechen. Darum erwähle dir, welche Forme du wilt, und bleibe dabei ewiglich. Wenn du aber bey den Gelehrten und Verständigen predigest, so magst du deine Kunst beweisen, und diese Stück so bund und krauß machen, und so meisterlich drehen, als du kannst. Aber bey dem jungen Volck bleibe auf einer gewissen ewigen Form und Weise und lehre sie, für das allererste diese Stücke, nemlich die zehn Gebot, Glauben, Vater unser ic. nach dem Text hin von Wort zu Wort, daß sie es auch so nachsagen können.

Welche es aber nicht lernen wollen, daß man ihnen sage, wie sie Christum verläugnen und keine Christen sind, sollen auch nicht zum Sacrament gelassen werden, kein Kind aus der Tauffe heben, auch kein Stück der Christlichen Freyheit gebrauchen, sondern schlecht dem Pabst und seinen Officialen, dazu dem Teuffel selbst hingewiesen seyn, Darzu sollen ihnen die

taf,

tak, a po Roce opet gjanek vyvěowaní byli, jakoby kdo něco napraviti chtel, gessto však tak činjce, všeckla Práce daremna býva.

Toto v naší milj Otcové dobré spatřili, kteří Modlitby Páne, Všry Aposstolské, Přikázání Božich všickni gednostegnym spůsobem vyvěowali: Protož: v mý při Mladeži a Lidu obecném sprostem takové Artikule tak předkládati a včiti máme, abychom ani Syllaby neměnili, aneb geden Nok gjnáče nežli druhý předkladali: A protož wywol sobě kterýfoli spůsob a pri tom výdyky zůstáweg, neodstupuge od něho. Kdybys pak mezy Včenými kázaš, tud můžes take Umění svého ukázati, a tetu kusy tak kunsztowně a mistrovsky Předkladati gak neylepe můžes: Ale při Mladeži, a Lidu sprostem drž se gedného gislého a vstawičného Prawidla a spůsobu: a vč ge hned neypriwe temto Artikulům, totiž Desaterém říkání Božím, Všre Aposstolské Modlitbě Páne, gak podle předepsaného Textu stogj od slova do slova, aby ge také za tebau říkati, a ge se spamičti naučiti mohli.

Kteržby pak tomu včiti se nechteli, tem a takovým povědju býti má, kterak Krysta zapíragi a jádnj Křestioné negsan: Nemagj také Svatosti Vecere Páne připaussteni, ani v Kmotrowství bráni býti, any gake častky Čwobodn Křestianště výjwati: ale hnedky Papeži Římském, a geho Alučadnikům / ktonu, samému däblowi vdepyzdánj býti magj. Nad to Rodjénto

Eltern und Haß-Herren Essen und Trincken
versagen, und ihnen anzeigen, daß solche rohe
Leute der Fürst aus dem Lande jagen wolle,

Denn wiewohl man niemand zwingen kann
noch soll zum Glauben, so soll man doch den Hauss-
ten dahin halten und treiben, daß sie wissen,
was Recht und Unrecht ist, bey denen, bey welchen
sie wohnen, sich nähren und leben wollen. Denn
wer in einer Stadt wohnen will, der soll auch
das Stadt-Recht wissen und halten, des er ge-
niessen will, Gott gebe, er glaube, oder sey im
Herzen für sich ein Schalck oder Bube.

Zum andern, wenn sie den Text wohl können,
so lehre sie denn hörnach auch den Verstand, daß
sie wissen, was es gesagt sey: und nimm abermal
für dich dieser Taffel weise, oder sonst eine
kurze einige Weise, welche du wilt, und bleib dabe,
und verrücke sie mit keiner Syllaben, gleich nicht,
wie vom Text gesagt ist, und nimm dir die Weile
dazu, denn es ist nicht Noth, daß du alle Stück
auf einmal fürnehmest, sondern eines nach dem
andern. Wenn sie das erste Gebot zuvor wohl
verstehen, darnach nimm das andere für dich, und
so fort an, sonst werden sie überschüttet, daß
sie keines wohl behalten.

Zum dritten: Wenn du sie nun solchen kurzen
Catechismus gehret hast, als denn nimm den
a. Test

a Díctivo čeledních Powjnnost bude, takovým Pokrnu a Nápoge zapowjdati: Uno gím přistně vznámiti, že takovy ihovadily a bezbožný Líve nie gijného nezaflauzili, toliko aby ſrže neywissſje. Wchnost wen z fragmy wyhnaní byli.

Nebo ačkoli tak gest, že žádny nemůže aniž má k Vjře nucen byti, wſak wždy předce Lid obecný ktoni přidržovati a přisne napomjnati ſlussi, aby wěděli co prawého a neprawého gest v,tech,v kterých ſwe obidly, Žiwnuſtka a obovwánj magi. Nebo kdož w Městě bydleti chce, powinén gest mestské právo znáti, a mjm se řiditi, checť ſwobod geho vjiwati, bud on wěrjey gestit, a neb galhcoli v ſebe Polkyterec a Lotr.

Po druhé: Kdyžby giz Text a neb same Slova dobre vnieli, tedy wyyvěug ge v prawém ſmyſlu takových aby wěděli co powedino gest, a wezmi opět před ſebe této Tabule, a neb giny fraticky ſpůsob, který ſe ſobě zdá a vidj, a zůstaníz při tom, neproměnuge ani. Syllaby, galoz giz v Textu teď powedjno gest. Tež wezmi ſobě ktonu čas, neži zagisté potřeby, aby wſecky Čáſtiky pogednau před ſe wžál, užrž gedno po druhem. Kdyžby giz pérnijmu Príkazanj negprive dobré ſrozumeli, tedy wezmi před ſebe druhe: a tak dale, ſyc ginacé kdyby hognosti myſl gegich obtižena byla, poſkloby odtud to, žeby níčehoš dobre nezachowali.

Po třetj: Kdybys ge giz takovém ſratickém ſatechymuseu naučil, tedy wezmi před ſebe wels grossen

grossen Catechismum vor dich, und gieb ihnen auch weiteren und reifferen Verstand. Daselbst streiche ein jeglich Gebot, Bitte und Stücke aus, mit seinen mancherlen Werken, Nutz, Frommen, Fahr und Schaden, wie du alles reichlich findest in so viel Büchern davon gemacht. Und insonderheit treibe das Gebot und Stücke am meisten, das bey deinem Volck am meisten Noth leidet.

Als das siebende Gebot vom siehlen, must du bey den Handwerckern, Händlern, ja auch bey Bauern und Gesinde hefftig treiben, denn bey solchen Leuten ist allerley Untreu und Dieberey groß. Item das vierte Gebot must du bey den Kindern und gemeinen Mann wohl treiben, daß sie stille, tren, gehorsam, und friedsam seyn, und immer viel Exempel aus der Schrift, daß Gott solche Leute gestrafft und gesegnet hat, einführen.

Insonderheit freibe auch daselbst die Obrigkeit und Eltern, daß sie wohl regieren und die Kinder zur Schulen ziehen, mit Anzeigung, daß sie solches zu thun schuldig sind. Und wo sie es nicht thun, welche eine verfluchte Sünde sie thun: denn sie stürzen und verwirren damit beyde Gottes und der Welt-Reich, als
Ky

ky Katechysmus, a deg gjm take obssirnēgssi a
zralssi smysl takowého. Tu geden každy Wjery Aposstolskie Článec
a Modlitby Páne Prosbu wlastnymi barwami
wiśwétli, předkladajc rozličné gegich řečký,
Dwoce, a Vítky odtud pocházejc: tež ne-
bezpečenství a řeky, kterej neposlušnij vpa-
dagj. Gatož to wsecko hogně naleznés w
tak mnohých Knjihach a Spjsych o tom wyda-
ných. Obzvláště pak opakuj co neymice to Pří-
kazanj, a ten Artykul wiśwetlūg, proti kteremuž
Lid twůg negvjce hřessiti spatrūges.

Ku překladu; Příkazanj sedme o zapovedenj
krádeže musyš při Nzeměstných, Handlsrých
ano v při Sedlácích a České obssirnē a
horlivě předkládati, a na ně dotírat: Nebož při
takových lidech gest rozlična řečes a newěnost
ano zloděgství wělike. Titem Příkazanj čtvrté
musyš při dítkách a Lidi uverném wraueně před-
naseti aby tisí a wěrnj, poslušnij a pokognj byli,
vždy znekolik Překlady Pisma S. kterak Vůb
takove Lidi trestal a neb požehnával, po
tworzungce.

Při tom a obzvláště dotíreg titemž Příkazan-
j na Wrchost a Novice, aby bedlivě Alurad a
Povynnost swau wykonáwali, a Ditsky swe Kliter-
némú Bměnj wěsti nezanedbáwali, s oswedowa-
ním toho, kterak to činji povinni gsau: a geslize
toho nečinj, gak hrozného hřechů a nesslechet-
nosti se dopouštěj: nebo tau, a takowu nedban-
s

vje

die ärgsten Feinde beyde Gottes und der Menschen. Und streiche wohl aus, was für greulichen Schaden sie thun, wo sie nicht heissen Kinder ziehen zu Pfarrern Predigern Schreibern, daß sie Gott schrecklich darum straffen werde, denn es ist zu predigen. Die Eltern und Obigkeit sündigen ihs hierinnen, daß es nicht zu sagen ist. Der Teuffel hat auch ein grausames damit ihm Sinne.

Zum letzten: Weil nun das Evangelium wider an den Tag kommen ist, so wollen sie nicht mehr zum Sacrament gehen, und verachten es. Hier ist aber Noth zu treiben, doch mit diesem Bescheid: Wir sollen niemand zum Glauben oder zum Sacrament zwingen, auch kein Gesetz oder Zeit, noch Stätte bestimmen: Aber also predigen daß sie sich selbst ohn unser Gesez dringen, und gleichsam, uns Pfarrherren zwingen das Sacrament zu reichen. Welches man also thut, wenn man ihnen saget, wer das Sacrament nicht suchet noch begehret, zum wenigsten ein mal oder vier des Jahrs, da ist zu besorgen, daß er das Sacrament verachte, und kein Christ sey, gleichwie der kein Christ ist, der das Evangelium nicht gläubet oder es nicht höret. Denn Christus spricht nicht: Solches lasset, oder solches verachtet; sondern Solches thut, so offe ihrs tineket ic. Er will es warlich gethan, und nicht allerdinge gelassen und verachtet haben. Solches thut spricht Er. Wer aber das Sacrament nicht groß achtet, liwostti

litosti swau boří a na posto přivozují, gak Boží, tak Světa tohoto Království galostí nejhorší Nepejstele Boží lidství. A dokazuj toho zgewne, gak welikan Škodu dělají, a gak za to hrozné od Boha trestání budou, když nepomáha gí dítky ktonu cwičili, aby sime Kne žůw, Kazatelůw a Písarůw měli. Nebo Potřeby gest kazati. Utéto věcy Kodicové v Orchnost tak hřessí, že není věc k wypovedení. Ba sam diabel v tom něč vkrat něho myslí a hledá.

Naposledy; Poněvadž nýnji opět Vdení Evangelium svatého na Swětlo vyšlo, tedy nachází se nekterý, který, vše k welebné Swátosti přistupovati nechce, ale takovou pohrdají. Zde opět potřeby gest přjsné dotírat, však tímto pozadlem: Nemáme žadného k Všre a neb k Swátosti nutiti, a negalkový Zakon času aneb místa wyměrovati, nybrž kazati tak, aby sami bez násseho nucení knam přicházeli, a nas Knežůu galový nutili, aby hom gjm s Swátosti posluhovali. Což se lna řento spůsob kozati může, totiž: aby se gjm povídělo, že ten, kdo welebné Swátosti nehledá a vžijmati nežádá přineyméně gednauč, aneb čtirikrát v Noce, že takový Swátost Boží potupuje a žádum mení Křestianem, negjnáč gako ten, který Evangelium svatému newěti a takove neposlauča. Nebo Krystus neřekl: Toho nechte, aneb tímž pohrdegte, ale: To činte, kolikrát koli pjeti budete. Chce tedy, aby se to wsamém řecku koz das

das ist ein Zeichen, daß er keine Sünde, kein Fleisch, keinen Teuffel, keine Welt, keinen Tod, keine Fahr, keine Hölle hat, das ist, er glaubet der keines, ob er wohl darinnen bis über die Ohren stecket, und ist zweyfältig des Teuffels.

Wiederum, so darff er auch keiner Gnade, Leben, Paradies, Himmelreich, Christus, Gottes, noch einiges Gutes. Denn wo er gläubete daß er so viel böses hätte, und so viel gutes bedürffte, so würde er das Sacrament nicht so lassen, darinnen solchen Ubel geholffen, und so viel gutes gegeben wird. Man dürffte ihm auch mit keinem Geseze zum Sacrament zwingen sondern er würde selbst gelauffen und gerennt kommen, sich selbst zwingen, und dich treiben, daß du ihm müßest das Sacrament geben.

Darum darfst du hier kein Gesez stellen, sondern streiche nur wohl aus den Nutzen und Schaden, Noth nad Frommen, Fahr und Heyl, in diesem Sacrament, so werden sie selbst wohl kommen ohne dein zwingen. Kommen sie aber nicht, so laß sie fahren, und sage ihnen, daß sie des Teuffels sind, die ihre grosse Noth und Gottes gnädige Hülfse nicht achten noch fühlen.

Wenn dn aber solches nicht freibest oder mahest ein Gesez oder Gifft daraus, so ißt deine
nalo

ualo, a ne podlejnosti nassi zanedbávalo a poslupovalo. To cínte, praví! Kdo pak sobě té Svátosti nehrubě vzdí, v tohoví gesti znak, že on žadného Hřichu, žadne telesné Žádosti, žadného diabla, Světa, Smrti, nebezpečenství a žadného pekla nemá: to gest: je on o tom všemnic newěj, ačkoli až po Vši v takovém wezy, a gest dwognásobně diablu.

Zdruhe strany: nepotřebuje takový žadné Milosti, Životu, Ráje, Království nebezpečného, Krysta, Boha, ani gádkého koli dobrého. Nebo kdyby on to věřil, že tak mnoho zlého přinam se nachází, atak mnoho dobrého potřebuje, tedyby welebné Svátosti tak nezanedbával, w kterémto se tak mnoho dobrého dává, ano samé Lékárství a pomoc proti takovému zlemu se nachází. Nu kdy tak činiti budeš, nebude tobě potřeby, abys gě negákovým Právem Zákonním k Svátosti přihánel: Nybrž on sam od sebe dobrovolně pospíší a gádky přiběhne / a tebe rádegi přimuti, abys mi gen Svátosti welebnau poslaužil.

Alproto není Potřeby, abysty negáku Neguli zde klád; Hled gen dosťatečné zwelčiti, a patrně wyšwétliti Vzitek v Sslobodu, Potřebu v Platnosti, Nebezpečenství v Sísti od tdu pochazegjey, atak spatejs, že oni sami bez tvého nucení sem přivedou. Pakliby nepříslí, nechegž gě giti swau Eestan, osweč gjm toho, že diablowi přislauhagi, který své vlastny welige Potřeby a Boží milos-

Schuld,

Schuld, daß sie das Sacrament verachten. Wie sollten sie nicht faul seyn, wenn du schläffest und schweigest?

Drum so siehe wohl darauf Pfarrherr und Prediger, unser Amt ist nun ein ander Ding worden; denn es vor war: Es ist nun Ernst und heylsam worden, darum hat es nun vielmehr Mühe und Arbeit, Fahr und Anfechtung, darzu wenig Lohn und Dank in der Welt. Christus aber will unser Lohn selbst seyn, so wir treulich arbeiten. Das helfe uns der Vater aller Gnaden, dem sein Lob und Dank in Ewigkeit,
durch Christum unsern HERRN,
Amen!

le vno

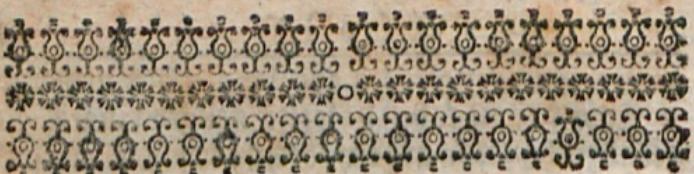
stivé Pomocí sjetřiti a při sobe znati nechtějš.
Když pak ty toho naležitě nedotvrdzujes, ale
dělaš z toho žákon něgaty, techdy ty gsy na příčině,
že oni tau Swatosti pohrdaji. Kterákž je by
oni lenivý nebyli, když ty spis a mléjs?

Aprotož wiz a pozorūg, kdožkoli gsy Knězem
a Kazatelem. Kterad povolání násseho vopraw-
dě gis gis gest, než prw byl. Gest jagistě
nynj Člaužebnost násse přísná a spasytedlna, od-
tud také spogená gest smnohanu nesnádnosti a
prácy, nebezpečenstwim a pokusenim: Ktonu
mala má odpalut a vdečnost we Světe; ale
Pán Gejs Krystus sam chce býti adplatau nássy,
vérne pracovati budeme. Ktonu nám
vopomáheg Bůh, ten Otec vyseliké Milosti;
gemuj bud Čhwála a díkeměný na wely
srze Krysta Gejsse pāna násseho
Amen.

B

Der

Der Kleine Katechismus

ohne

Der Auslegung,
Begreift die vornehmsten sechs
Haupt-Stücke der Christlichen
Lehre.

Das erste Haupt-Stück /
find
Die heiligen zehn Gebote
Gottes.

2. Buch Mosis 20 v. 2 = 18.

Das erste.

Ech bin der Herr dein Gott, du sollst nicht
andere Götter haben neben mir.

Das andere.

Du sollst den Nahmen deines Gottes nicht
unnützlich führen. Denn der Herr wird den
nicht ungestraft lassen, der seinen Nahmen miß-
braucht.

Ratss

Teachysinus sloven mensi

Bez Vykladu/
Obsahujich Sest obzvlástné
Časť Včenj Krestianského

Prvsi Časťka
gsan
Desatero Boží Přikázanj.
2. Knih. Mogiss. 20. v. 2-18.

Prvnj.

Gut gsem Pan Boh twůg; Nebudeš mít
Bohůw gňých předemnau.

Druhé.

Nevezmeš Gměna Božího na darmo: nes
boť ne nécha Hospodin toho bez pomsty, kdož by
bral gměno geho na darmo.

V 2

Das

Das dritte.

Du sollt den Feiertag heiligen.

Das vierde.

Du sollt deinen Vater und deine Mutter ehren, auf daß dirs wohlgehe, und du lange lebst auf Erden.

Das fünfte.

Du sollt nicht tödten.

Das sechste.

Du sollt nicht ehebrechen.

Das siebende.

Du sollt nicht stehlen.

Das achte.

Du sollt nicht falsch Zeugniß reden wider deinen Nächsten.

Das neunde.

Du sollt nicht begehrn deines Nächsten Hauses.

Das zehende.

Du sollt nicht begehrn deines Nächsten Weib, Knecht, Magd, Vieh, oder alles, was sein ist.

Was saget nun Gott von diesen Geboten allen?

Er saget also. Exod. am 20. v. 5.

Ich bin der Herr dein Gott, bin ein starkes

Leitj

Třetí.

Pomni, abys den sváteční světil.

Cwrté.

Eti Otce svého y Matku swau, abys břauho
živ byl na Zemi.

Páté.

Ne zabiges.

Sesté.

Ne sesmiluj.

Sedmé.

Ne počrades.

Vítme.

Nepromluwjs proti Blízjnju svému křivého
svědectví.

Dewáté.

Repožádās domu Blízjnho svého.

Desaté.

Aniž požádas Manželky geho / ani Služebnici, ani děvky, ani wola, ani osla, ani nicéhoj,
což geho gest.

Co pak prawi pán Bůh o řečto wšech
Přikázanych swých?

Takto prawi Egodi. 20. v. 5.

Gá gsem pán Bůh twůj, Bůh sylný, horlivý,

B s eifri.

eisriger Gott, der über die, so mich hassen, die Sünde der Väter heimsuchet an den Kindern, bis ins dritte und vierde Glied: Aber denen, so mich lieben, und meine Gebot halten, thue ich wohl bis ins tausende Glied.

Das andere Haupt-Stück. sind Die drey Haupt-Artikel.

Der erste, von der Schöpfung.

Ich glaube an Gott den Vater, allmächtigen Schöpfer Himmels und der Erden.

Der andere, von der Erlösung.

Und an Jesum Christum, seinen einigen Sohn unsern Herrn, der empfangen ist von dem heiligen Geiste: geböhren von der Jungfrau Maria, gelitten unter Pontio Pilato, gecreuziget, gestorben und begraben. Niedergesfahren zu der Höllen. Am dritten Tage auferstanden von den Todten. Aufgesfahren gen Himmel. Sitzend zu der Rechten Gottes, des Allmächtigen Vaters. Von dannen Er kommen wird zu richten die Lebendigen und die Todten.

Der dritte,

von der Heiligung.

Ich glaube an den heiligen Geist, eine heilige Eternit

Kterýž na vstěnu Depravosti Modiců na Dětech
až do třetjho až do čtvrtého Vokolenj, těch, kterýž
mne neuváděj: A činjm milosrdenství nad
mnoha tisící těmi, kterýž milují mne, a osížhagj
Přikázání mých.

Druha Částka gau

Tři obzvláštěné a hlavně Články Wiry Křestianstě.

První.

O Stvoření.

Wěřím w Bohu Otce všemohoucího Stvořitele Nebe a Země.

Druhy.

O Wstaupení.

Wěřím v w Gezu Krysta Synu geho gediného
Pána násseho. Genž se počal z Ducha svatého:
narodil se z Marye Panny. Trval pod Pontským Pilátem, vkrizován vmrzel a pohřben gest.
Zstaupil do pekla. Čtvrť den vstál zmrzlých;
Wstaupil na Nebesa; sedí na Práwici Boha
Otce všemohoucího. Odvud přiděl soudit
živých a mrtvých.

Třetí.

O Posvěcení.

Wěřím w Ducha svatého, svatém Chrku

V 4

Christ-

Christliche Kirche, die Gemeine der Heiligen, Vergebung der Sünden, Auferstehung des Fleisches, und ein ewiges Leben. Amen!

Das dritte Haupt-Stück ist:

Das Vater unser:

wie uns das Christus selbst gelehret hat.
 Matth. 6. v. 9-13. und Luca, 11. v. 2. 3. 4.
 Vater unser, der du bist im Himmel. Geheilige
 ligtet werde dein Nahme. Dein Reich komme.
 Dein Wille geschehe, wie im Himmel, also auch
 auf Erden. Unser täglich Brod gib uns heute.
 Und vergib uns unsere Schuld, als wir vergeben
 unseren Schuldigern, und führe uns nicht in Ver-
 suchung, sondern erlöse uns von dem Ubel. Denn
 dein ist das Reich, die Kraft, die Macht, die
 Herrlichkeit in Ewigkeit. Amen!

Das vierte Haupt-Stück. Von dem Sacrament der hei- ligen Tauffe.

Matthäi und Marci am letzten.
 Christus sprach: Gehet hin in alle Welt, und
 lehret alle Heyden, und täuffet sie im Nahmen
 des Vaters, und des Sohnes, und des heiligen
 Geistes.

obecnau, Svatych obcowanij, hřichů odpusťenij,
Těla i mrtvých vzkříšenij, a život věčný.
Amen.

| Třetí Částka.

gest

Modlitba Páně,

gálo nás Krystus sam wynavéyl v Matausse
Kap. 6. v. 9 - 13. a Lukásse II. v. 2. 3. 4.

Otce náss, genž gsy w Nebesých, Posvét se
Gměno twé. Vrjo Králowství twé. Bud
wůle twá gálo w Nebi, tak y na zemi. Chléb
nás wezdeyssi dey nám dnes. A odpust nám
násse winy, gáloj y my odpauštjme nássim win-
njum. Nevyrob nás w pokusenj. Alle zbab
nás od zkého. Nebo twé gest Králowství,
Moc, y Sláwa na wěší wěkum, Amen.

Cítivrtá Částka.

O Kríztu Svatém.

v Matausse a Marka w posledni Kapitole.

Krystus řekl: Gdace po všem Světě, včte
všecky Národy, křtice ge / ve Gměno
Otce, y Syna, y Ducha svatého. Kdož

W s

Geistes,

Geistes. Wer da gläubet und getauft wird,
der wird seelig; wer aber nicht gläubet, der wird
verdammet werden.

Das fünfte Haupt-Stück.

von

Der Absolution und Amint der Schlüssel.

Johannis 20. v. 22. 23.

Der HErr JEsus bließ seine Jünger an und sprach: Nehmet hin den heiligen Geist, welchen ihr die Sünden erlasset, denen sind sie erlassen. Und welchen ihr sie behaltet, denen sind sie behalten.

Das sechste Haupt-Stück.

von

Hochwürdigen Sacrament des wahren Leibes und Blutes unsers lieben HErrn Jesu Christi.

Matthäi 26. v. 26. Marci 14. v. 22. Luca 22. v. 19.
1. Corinth. 11. v. 23.

Unser HErr JEsus Christus, in der Nacht,
da er verrathen ward, nahm er das Brod, danket und brächs, und gab's seinen Jüngern und
ihnen.

vivěří a pokřti se, spasen bude: kdož pak
nevivěří, zatracen bude.

Vata Čjáška

v

Mocn Kljců.

v Jana. 20. v. 22. 23.

Pán Gejj's déchl na včedlníky své, řka:
Přigměte Duchu Swatého, kterýmžkoli odpuz-
síte hřichy, odpouštějte se gjni; a kterýmž-
koli ge zadržíte, zadržaní gešau.

Sestra Čjáška.

v

Welebneg Svátosti pravého Těla a Krvi milého Pána nasse- ho Gejisse Krysta.

ii. Matausse 26. v. 26. Marka 14. v. 22. Lus-
tasse 22. v. 19. i Korinthum. II. v. 23.

Pán nás Gejj's Krystus, té uoch, w kterauž
zrazen byl, wzál chléb, a díky včynil, lámal, a
dával Včedlníkům swym, řka: Weziměte a ge-
sprach:

V 6

sprach: Nehmet hin und esset, das ist mein Leib, der für Euch gegeben wird. Solches thut zu meinem Gedächtniß.

Dasselbigen gleichen nahm Er auch den Kelch nach dem Abendmahl, danket, und gab ihnen den und sprach: Nehmet hin und trincket alle daraus, dieser Kelch ist das neue Testament in meinem Blut, das für euch vergossen wird zur Vergebung der Sünden. Solches thut, so oßt ihres trincket, zu meinem Gedächtniß.

Folgen die sechs Haupt-Stück der heiligen Christlichen Lehre mit der Auslegung.

Das erste Haupt-Stück find

Die zehn Geboth.

Wie solche ein Haus-Vater seinen Kindern und Gesinde einfältiglich fürhalten soll.

Das erste Geboth.

Ich bin der Herr dein Gott, du sollst nicht andere Götter haben neben mir.

Was ist das?

Wir sollen Gott über alle Dinge fürchten, lieben und vertrauen.

Das andere Geboth.

Du sollst den Nahmen deines Gottes nicht ver

te: Toto gest Čelo mé/ kteréž se za wás wydává, To čháte na mao Památku.

Týmž spůsobem, když odwečečel, vzał Kalich,
a díky věny, dal gjmíčka: Pjte ztros všíekni:
Tento Kalich gest nowá Vmluwa wme Krivi/
Kteráž se za wás wyléwá, na odpusťení hřichů.

To čháte, kolikrátkoli pjeti budete, na mao Památku.

**Následují Sest obzvláštné
Částky Učení Křesťanského spolu
y z výkladem.**

První Částka)
gsau:

Desatero Boží Přikázání,

Kterák gě Otcomě Cjelednj Čzeladce své
prostě předkladati magi.

První Přikázání:

Gať gsem Pán Bůh twůr, nebudes mjeti
Bohův gijných předemnau.

Co gest to?

Máme se Pána Boha nade všecky věcy
háti, geg milovati, a wneho samého dauffati.

Druhé Přikázání:

Nevezměs Gměna Hospodina Boha svého na
B 7 misce

missbrauchen, denn der HErr wird den nicht ungestraft lassen, der seinen Nahmen missbraucht.

Was ist das?

Wir sollen Gott fürchten und lieben, daß wir bey seinem Nahmen nicht fluchen, schweren, zaubern, lügen oder trügen; sondern denselbigen in allen Nöthen anrufen, beten, loben und danken.

Das dritte Gebot.

Du sollst den Feyerstag heiligen.

Was ist das?

Wir sollen Gott fürchten und lieben, daß wir die Predigt und sein Wort nicht verachten; sondern dasselbige heilig halten, gerne hören und lernen.

Das vierte Gebot.

Du sollst deinen Vater, und deine Mutter ehren, auf daß dirs wohlgehe, und du lange lebst auf Erden.

Was ist das?

Wir sollen Gott fürchten und lieben, daß wir unsere Eltern und Herrn nicht verachten, noch erzürnen; sondern sie in Ehren halten, ihnen dienen, gehorchen, sie lieb und wehrt haben.

Das fünfte Gebot.

Du sollst nicht tödten.

Was ist das?

Wir sollen Gott fürchten und lieben, daß darin,

darmo, nebož ne nécha Hosподin bez pomsty
tvoř, kdož by bral gmeňo geho nadarmo.

Co gest to?

Máme se Pána Boha báti, a geg milovati:
abychom srze Gmeňo geho nezlořečyli, křivé
nepřisahali, Čáry a fauzly neprovozovali:
Alle (to gisse Gmeňo) ve všech potřebách naších
vzyvali, ctili, chvalili, a welebili.

Třetí Přikázání.

Pomní abys, den sváteční světil.

Co gest to?

Máme se Pána Boha báti, a geg milovati:
abychom Včenij a Rázanj Slova geho svatého
nepotupowali/ a nezanedbávali: ale ge za svaté
meli, rádi poslouchali, a genu se věli.

Ctvrte Přikázání.

Eti Otce svého y Matku svou, abys dlanho
žiw byl na zemi.

Co gest to?

Máme se Pána Boha báti, a geg milovati:
abychom Rodičů a Pánů našich nepotupowali,
ani nehněwali; Alle ge w poctivosti meli, miloz-
wali / gím slaužili, poslušnij byli, a gjich welice
sobě wazili.

Páté Přikázání.

Nezabiges.

Co gest to?

Máme se Pána Boha báti a geg milovati,
vit

wir unserem Nächsten an seinem Leibe keinen Schaden noch Leyd thun; sondern ihm helfen und fördern in allen Leibes-Nöthen.

Das sechste Gebot.

Du sollt nicht ehebrechen.

Was ist das?

Wir sollen Gott fürchten und lieben, daß wir feusch und züchtig leben, in Worten und Werken, und ein jeglicher sein Gemahl lieben und ehren.

Das siebente Gebot.

Du sollt nicht stehlen.

Was ist das?

Wir sollen Gott fürchten und lieben, daß wir unserm Nächsten sein Geld oder Gut nicht nehmen, noch mit falscher Waar oder Handel an uns bringen; sondern ihm sein Gut und Mahnung helfen bessern und behüten.

Das achte Gebot.

Du sollt nicht falsch Zeugniß reden wider deinen Nächsten.

Was ist das?

Wir sollen Gott fürchten und lieben, daß wir unseren Nächsten nicht fälschlich belügen, verrathen, affterreden, oder bösen Leumund machen, sondern ihn entschuldigen, Gutes von ihm reden, und alles zum besten fehren.

abychem

abychom Blížnjmu svému na životu geho jás-
dne řekdy a vblíženj nečinili: Ale genu napo-
moenj byli we všech života geho potřebách.

Sesté Přikázání.

Nesesmilnjs

Co gest to?

Máme se Vána Boha bati a geg milovati:
abychom čistotné a snydlivé živi byli w slo-
vích v skutých, a aby geden každý swau Mans-
želku pořádně miloval a ctil.

Sedmé Přikázání.

Nepokraď.

Co gest to?

Máme se Vána Boha bati a geg milovati:
abychom blížnjho svého Peněz a gákehololi
statku geho nebrali/ ani řeze ſtalesně řupování
a prodávání k sobě nepřitahowali: ale genu
statek a živnost geho přichrániti hleděli podle-
nassi možnosti.

Osmé Přikázání.

Nepromluwj proti blížnjmu svému křivého
swědectw.

Co gest to?

Máme se Vána Boha bati a geg milovati:
abychom na blížnjho svého ſtalesně nelhali, geg
nezrakováli, nepomluwali, genu zlé powěsti
nečinili: ale raděgi dobře o něm smeyſſeli v
mluvili, a všecko na dobrav stránku vykládali.

Das

Das neunte Gebot.

Du sollt nicht begehrn deines Nächsten Hauses.

Was ist das?

Wir sollen Gott fürchten und lieben, daß wir unserem Nächsten nicht mit List nach seinem Erbe oder Hause stehn, noch mit einem Schein des Rechtens an uns bringen sondern; ihm das selbige zu behalten förderlich und dienstlich seyn.

Das zehnte Gebot.

Du sollt nicht begehrn deines Nächsten Weib, Knecht, Magd, Vieh, oder alles, was sein ist.

Was ist das?

Wir sollen Gott fürchten und lieben, daß wir unserm Nächsten nicht sein Weib, Gesinde oder Vieh abspannen, abdringen oder abwendig machen; sondern dieselben anhalten, daß sie bleiben und thun, was sie schuldig sind.

Was saget nun Gott von diesen Geboten allen?

Er saget also Exodi 20.

Ich der HERR dein Gott, bin ein starker eisriger Gott, der über die, so mich hassen die Sünde der Väter heimsuchet an den Kindern, bis ins dritte und vierte Glied: aber denen so mich lieben, und meine Gebot halten, thue ich wohl bis ins tausende Glied.

Dewaté

Dewáté Přikázání.

Nepožádáš domu Blížního svého.

Co gest to?

Máme se Pána Boha báti a geg milovati: abyhom o dědictví, dům a statek blížního svého lšívě a podvodně nestali / ani pod spůsobem práva a Spravedlnosti k sobě ne přitahovali; ale k tomu všelikaf nápomocnij byli, aby blížní nás cele při svém žustati mohli.

Desáté Přikázání.

Aniž požádáš Manželky geho/ ani wola, ani vsla, ani níčhož, čož geho gest.

Co gest to?

Máme se Pána Boha báti a geg milovati, abyhom blížnjmu našemu geho Manželky, Čeladky, hovádeček, neodkluzovali: ale raděj k tomu nabízeli, aby při něm trvali, a čynili, čos povinni gsaň.

Co pak praví Pán Bůh o těchto všech
Přikázáních svých?

Takto praví. Exod. 20.

Gá osem Pán Bůh twůr, Bůh sylný, horlivý, kterýž navštěvngi neprawost Nodiců na Dětech, až do třetího y do čtvrtého Pokolení, těch kterýž mne nenávidí: a činim milosrdensví, nad mnoha Líšný těmi, kterýž milují mne, a vstříhagi Přikázání mych.

Was

Was ist das?

GOTT dräuet zu straffen alle, die diese Gebot übertreten, darum sollen wir uns fürchten für seinen Zorn, und nicht wider solche Gebot thun. Er verheisset aber Gnade und alles Gutes, allen, die solche Gebot halten; darum sollen wir ihn auch lieben und vertrauen, und gerne thun nach seinen Geboten.

**Das andere Haupt-Stück
ist**

Der Christliche Glaube.

wie ein Hans-Vater denselbigen seinen Kindern und Gesinde auss einfältigste fürhalten soll.

**Der erste Artikel
Von der Schöpfung.**

Ich glaube an Gott den Vater, allmächtigen Schöpfer Himmels und der Erden.

Was ist das?

Ich glaube, daß mich Gott geschaffen hat sammt allen Creationen, mir Leib und Seele, Augen, Ohren und alle Glieder, Vernunft und alle Sinne gegeben hat, und noch erhält: dazu Kleider und Schuhe, Essen und Trinken, Haus und Hoff, Weib und Kind, Acker, Viehe und alle Pān

Co gest to?

Pán Bůh hrozn welikau pokutau wſechném tém, kteríž taková Přikázání geho přesupugj: Protož máme se hněwu Božího báti, a proti takovým Přikázáním geho nic neciniti. Slibuje pak swau lásku a wſecko dobré, wſsem, kteríž taková Přikázání geho zachowávaj. Protož také máme geg milovati, vneho dauffati/ a rádi podle geho swatých Přikázání činiti.

Druhá Částka

gest

Wjra Krestjanská.

Kterak gj Otce wſechněm Čeleďnij, Čeladce své co negsprostěgj předkládati magj.

Prvnj Článek

O Stvořenj.

Wějim w Boha Otce wſemohaučho Stvořitele Nebe y země.

Co gest to?

Wějim že mně Pán Bůh (ako y ginā wſecka Stvořenj) stvořiti ráčil: a dal mi Telo y Dusy, oči, vſsy y wſecky Sludy, Rozum y wſecky swysly, a ge až posavád zachowává. Ktož mu Oděw y Obuv, Pokrm y Nápog, dům y dwür, Manželku y Ditsky, Noli, Dobytěk, y wſseligaký Güter,

Güter, mit aller Nothdurfft und Nahrung des Leibes und Lebens, reichlich und täglich versorger, wider alle Fährlichkeit beschirmet, und für allem Ubel behütet und bewahret, und das alles aus lauter väterlicher göttlicher Güte und Barmherzigkeit, ohn alle mein Verdienst und Würdigigkeit. Des alles ich ihm zu danken, und zu loben, das für zu dienen und gehorsam zu seyn schuldig bin, das ist gewislich wahr.

Der andere Artikel.

Von der Erlösung.

Und an JESUM CHRISTUM seinen einigen Sohn, unsern HERRN. Dar empfangen ist von dem heiligen Geiste, gebohren von der Jungfrau Maria. Gelitten unter Pontio Pilato, gecreuziget, gestorben und begraben, niedergesfahren zu der Höllen. Am dritten Tage auferstanden von den Todten, aufgesfahren gen Himmel. Sitzend zu der Rechten Gottes, des Allmächtigen Vaters. Von dannen er kommen wird, zu richten die Lebendigen und die Todten..

Was ist das?

Ich glaube daß JESUS CHRISTUS wahrhaftiger Gott vom Vater in Ewigkeit gebohren, und auch wahrhaftiger Mensch von der Jungfrau Maria gebohren, sey mein Herr, der mich verloren und verdammten Menschen erlöset hat, erworben, gewonnen, von allen Sünden, vom Tode, und von der Gewalt des Teufels, nicht mit Gold oder Silber; sondern mit seinem heiligen Blute

Statek, se všemi životy tohoto vstřebámi
hogně na každý den dáravá, a mne opatrnuje;
před všesilkyňm nebezpečenstvím oštějha, a odv-
ivšeho zlého zachovává. A to všecko činí s
své paňké Boské, | Otcovské lásky a milosrden-
ství, bezevšech mých žasluh a hodnosti. Za
čez za všecko povinen gsem genu dekovati, geg
chrátili, genu slaužiti a poslüssnu býti. To
gest gisťe věrná pravda.

Druhy Článek.

O Vykaupení.

Věřím v Ježiho Krysta, Syna geho gediz-
ného Paña násjeho. Genž se počal s Duchem
svatého: narodil se z Marie Panny. Uprkal
pod Pontskim Pilátem; vkrizován, umřel, v
pohřben gest. Zstaupil do Pekla: Třetj den
vstal z mrtvých: vstaupil na nebesa, sedj na
Pravici Boha Otce všemo hauchho. Od tuk
přijde sauditi živých v mrtvých.

Co gest to?

Věřím, že Pan Ježiš Krystus, pravý Boh
od Otce od věčnosti zrozený, | v také pravý
člověk z Marie Panny narozený, gest mým
Pañem, kterýž mne slověceného člověka
vykaupil a vysvobodil od evšech hřichů, od
Smrti věčné a moch diabelské, ne zlatem
ani stříbrem, ale svou svatan, a předrahau
Thess

theurem Blute, und mit seinem unschuldigen Leiden und Sterben, auf daß ich sein eigen sey, und in seinem Reich unter Ihm lebe, und Ihm diene in ewiger Gerechtigkeit, Unschuld und Seeligkeit, gleichwie Er ist auferstanden vom Tode, lebet und regieret in Ewigkeit. Das ist gewislich wahr.

Der dritte Artikel
von der
Heylligung.

Ich glaube, an den heiligen Geist, eine heilige Christliche Kirche, die Gemeine der Heiligen, Vergebung der Sünden, Auferstehung des Fleisches, und ein ewiges Leben Amen.

Was ist das?

Ich glaube daß ich nicht aus eigener Verzunfft noch Krafft an Jesum Christum meinen Herrn glauben, oder zu Ihm kommen kann, Sondern der heilige Geist hat mich durch das Evangelium beruffen, mit seinen Gaben erleuchtet, im rechten Glauben geheiligt, und erhalten. Gleichwie Er die ganze Christenheit auf Erden beruffet, sammlet, erleuchtet, heiligt, und bey Jesu Christo erhält im rechten einigen Glauben. In welcher Christenheit Er mir und allen Gläubigen täglich alle Sünde reichlich versiebet, und am Jüngsten Tage mich und alle Todten auferwecken wird, und mir sammt allen Gläubigen frwj,

Fríj, a svým newinným Vmučením a Smrtí
abych gá geho vlastního byl, a pod ním v Krá-
lowství geho živ gsa, genu slaužil v večné
spravedlnosti, newinnosti a Svatotosti. Nowně
galo on z mrtvých vstal, živ gest a kraluje na
věky. Tov gest giste věrná Pravda.

Třetj Číslánek o Posvěcení.

Věřjm w Ducha svatého, svatou Cyrkew
obecnanu, Svatých obcovánj, Hřichů odpusťte-
ní, Čela zmrtvých vzkříšenj, a život večný
Amen.

To gest to?

Věřjm, že gá z svého vlastního Rozumu
a moch w Gezu Krysta Pána mého věřiti a k
němu přejiti nemohu: Ale že Duch svatý
mne řeče svaté Ewangeliumpomolak, svými
Dary oswijtil, w prawě Wjče posvětil a zachyu-
wal. Nowně galo y wseckau Cyrkew Kres-
tianskau že na zemi powolává, shromajduge,
osvěcuge, a w Krystu Gejissi řeče prawau ges-
dinau žiwau Wjru k posvěcení a k spasení při-
wozuge. W kteréžto Cyrkwi mne, y wsem
věřícym wsecky hřichy každého dne stědce od-
pusťti, a w den soudný mne y wsecky mrtvě
vzkříšy, a mne je wsem w Krysta Pána věři-
bigen,

E bigen,

bigen in Christo, ein ewiges Leben geben wird,
das ist gewislich wahr.

**Das dritte Haupt-Stück
ist:
Das Gebeth des HERRN.
Wie ein Haus-Vater dasselbige seinen Kindern
und Gesinde aufs einfältigste fürhalten soll.**

**Vater unser! Der du bist im
Himmel,**

Was ist das?

Gott will uns damit locken, daß wir glauben sollen, er sey unser rechter Vater, und wir seine rechte Kinder, auf daß wir getrost und mit aller Zuversicht Ihn bitten sollen, wie die lieben Kinder ihren lieben Vater bitten.

**Die erste Bitte.
Geheiligt werde dein Nahme.**

Was ist das?

Gottes Nahme ist zwar an Ihm selbst heilig; aber wir bitten in diesem Gebeth, daß er auch bey uns heilig werde.

chyri

c̄mí věčny život dāti ráci. To gest gjisté
věrná Prawda.

Třetí Částka

gest:

Modlitba Páně.

Kterák gj Otcové czelednj Čeláku swau co
nevysprostěgi wyvcovati magi.

Otec nász genž gsy na Nebesnch.

Co gest to?

Pán Bůh timito Slovň nás řsobě volati a
pobízeti ráci, abychom věřili, že on gest pras-
tvým Otcem nassym, a my prawými dítkámi
geho: abychom tak směle a dařsaušivě mſecky
potřebné věcy od něho žádali, uesináč, než gak
Dítky od svého milého Otce.

Prvnj Prosba.

Posvěť se Směno twé.

Co gest to?

Směno Božji gesi jagjste samo ſsobě ſwate:
Alle my prosýme w této Prosbe, aby n od nás
ſwate a ſlavne bylo ctěno.

Wie geschicht das?

Wo das Wort Gottes lauter und rein gelehret wird, und wir auch heilig, als die Kinder Gottes darnach leben, das hilff uns lieber Vater im Himmel! Wer aber anders lehret und lebet, denn das Wort Gottes lehret, der entheiligt unter uns den Nahmen Gottes; da bewahre uns für, lieber himmlischer Vater.

Die andere Bitte. Dein Reich komme.

Was ist das?

Gottes Reich kommt wohl ohn unser Gebeth von Ihm selbst: Aber wir bitten in diesem Gebeth, daß es auch zu uns komme.

Wie geschicht das?

Wenn der himmlische Vater uns seinen heiligen Geist giebt, daß wir seinem heiligen Wort, durch seine Gnade gläuben, und göttlich leben, hier zeitlich und dort ewiglich.

Die dritte Bitte. Dein Wille geschehe, wie im Himmel, also auch auf Erden.

Bierat

Bteráč se to děge?

Když se Slovo Boží cistotně a vprýmne
káže, a my také svaté, gafkožto. Dítky Boží wedle
něho živí gsme, k čemuž ráč nám dopomáhati
nás milý Otče Nebeský! kdo pak gináče věj/ neb
živ gest, nezli slovo Boží věj, ten poskvrnuge
mezi námi Směno Boží: cžehož ráč nás vcho-
vati nás milý Otče Nebeský.

Druhá Prosva Přid' Království tvé.

To gest to?

Království Boží přichází zaslíbě samo od
sebe y bez našeho Modlenj: Ale my žádáme
w této Prosvě aby knám také přislo.

Bteráč se to děge?

Když Otce Nebeský nám svého svatého Dnu-
cha dává, abychom geho svatému Slovu říje
milost geho wěrili, a pobožně živi byli že
casně, a tam potom wěcne.

Třetí Prosva. Bud' Wůle tvá/ gafko w Ne- bi, tak y na zemi.

E 3

wie

Was ist das?

Gottes guter gnädiger Wille geschicht wohl
ohn uner Gebeth, aber wir bitten in diesem Ge-
beth, das Er auch bey uns geschehe.

Wie geschicht das?

Wenn Gott allen bösen Rath und Willen
bricht und hindert, so uns den Nahmen Gottes
nicht heiligen, und sein Reich nicht kommen las-
sen wollen: Als da ist des Teuffels, der Welt
und unsers Fleisches Wille; sondern stärker
und behält uns fest in seinem Wort und Glaue-
ben, bis an unser Ende, das ist sein gnädiger
und guter Wille.

**Die vierde Bitte.
Unser täglich Brod gieb uns
heute.****Was ist das?**

Gott giebt täglich Brod auch wohl ohn uns
ser Bitte allen bösen Menschen, aber wir bitten
in diesem Gebeth, daß er uns erkennen lasse, und
mit Danksgung empfahen unser täglich Brod.

Was heißt denn täglich Brod?

Alles, was zur Leibes Nahrung und Noth-
Co

Co gest to?

Dobrá milostivá vůle Boží děge se v bez násého modlení: Ale my prosýme v této prosbě, aby se v pří nás dala.

Bereť pak se to děge?

Když Váš pán a ruský vyselikan Vladimír a Václav zlou, kteráž nám Směna Božího posvětovati, a geho Království k nám přijti nedopustit: Taktož gest plá vůle Diabla, Světa a Tela násého. Ale raděj vtvrzuge, a zahovává nás při svém slounu a vjře pravé, až do skonání života násého, to gest geho milostivá dobrá vůle.

Cítricá Prošba.

**Chléb nás wezdeyssi deh nám
dnes.**

Co gest to?

Váš dává Chléb wezdeyssi také bez násého modlení, v tem bezbožním lidem: Ale my prosýme v této Prosbe, aby nám to dal poznati, a tak s dík činením přejmati Chléb nás wezdeyssi.

Co gest pak to Chléb wezdeyssi?

Gest všeckno to, čožkoli k tělesné živnosti a

durfft gehöret: als Essen, Trincken, Kleider, Schuhe, Hans, Hoff, Acker, Viehe, Geld, Gut, fromm Gemahl, fromme Kinder, fromm Ge-
sinde, fromme und getreue Ober-Herren, gut Regiment, gut Wetter, Friede, Gesundheit, Zucht, Ehre, gute Freunde, getreue Nachbaren und desgleichen.

**Die fünfte Bitte.
Und vergieb uns unsere Schuld
als wir vergeben unsren Schuldigern.**

Was ist das?

Wir bitten in diesem Gebeth, daß der Vater im Himmel nicht ansehen wolle unsere Sünde, und um derselben willen, solche Bitte nicht ver-
 sagen. Denn wir sind der keines weht, das wir
 bitten, habens auch nicht verdienet; sondern er
 wolle es uns alles aus Gnaden geben. Denn
 wir täglich viel sündigen, und wohl eitel Straffe
 verdienen. So wollen wir zwar wiederum auch
 herzlich vergeben, und gerne wohl thun denen,
 die sich an uns versündigen.

**Die sechste Bitte.
Und führe uns nicht in Ver-
suchung.**

pocre=

potřebám naším přináležj, gáko: pokrm, nápoj,
vdeň/ obuv, dům a přibytek, roš, dobytek, pes-
nize, statek, dobrá Manželka, dobré dítly/ do-
brá Čeládka; věrná a pobožná Brchnost, do-
brý Regiment a Sprawowání, dobré Powětrí,
Pokog, Idrawj/ střdmost, Poctivost, dobrý Přás-
telé, věrnj/ Sausede a gjně tem podobné věcy.

Vátá Prošba.

A odpusť nám nášse winny,
gákož v my odpausťme na-
šym winnikum.

Co gest to?

Proshyme w této Prošbě, aby Otec Nebeský
neráčil patřiti na hřichy násse, a nás pro ně w
potřebách naších oslyšeti a zavrey. Neboť my
nicehož toho/ žac proshyme, hodni negsme, aniž
čeho zašlaužiti můžeme: Alle aby nám to wses-
cko z milosti své dátí ráčil. Neboť každého dne
mnoho hřešíme, a no panhoho trestání zašluhujez-
me: V zašlibugeme, že my zase srdečně odpaus-
ťeti a dobré činiti budeme tem/ kteřížby
proti nám něco prohřeſili.

Sestá Prošba.

V nevwoh' nás w Pokussenj.

€ 5

Was

Was ist das?

Gott versucht zwar niemand, aber wir bitten
in diesem Gebeth, daß uns Gott wolle behüten
und erhalten, auf daß uns der Teuffel, die Welt,
und unser Fleisch nicht betrüge, noch verführe in
Misiglauben, Verzweifelung und andere grosse
Schande und Laster, und ob wir damit angefochten
würden, daß wir doch endlich gewinnen und den
Sieg behalten.

**Die siebende Bitte.
Sondern erlöse uns von dem
Ubel.**

Was ist das?

Wir bitten in diesem Gebeth, als in der Summa,
daß uns der Vater im Himmel von allerley
Ubel Leibes und der Seelen, Gutes und Ehre er-
löse, und zulezt, wenn unser Stündlein kommt,
ein seeliges Ende beschere, und mit Gnaden von
diesem Jammerthal zu sich nehme in den Himmel.

Amen!

Was heißt Amen?

Dass ich soll gewiss seyn, solche Bitten sind
dem Vater im Himmel angenehm und erhört,
wenn Er selbst hat uns gebوthen also zu bethen,

Co

Co gest to?

Vůh zaguej nepokausský žádneho: Alle my prosýme všecko prospět aby on nás sám zachowati a vstříhati rácil, tak aby nás diábel, Svět a vlastní Tělo násse neskamalo a neswědlo od pravé Wsry k Powěre, k Zaufání, v k gijnym težkym hřichům a neslechetnostem. A pakliby chom temi věcmi někdy pozkaussinj býti měli, aby chom vždy přemšhli a swjtežily.

Sedmá Prosva.

Alle zbať nás od zlého.

Co gest to?

Proshme všecko Prospět, gako v Závjece, aby nás Otec Nebeský odvysícho zlého, na Těle v na Dusy, na Statku v na poctivosti vysvobožditi rácil: A na posledy, kdyžby poslední násse hodinka příšla, aby nám pokregněho skončení popříti, a nás milostivě z tohoto pláclivého Vdolsi k sobě do nebes povzti rácil. Amen!

Amen!

Co gest Amen?

Abych tím gest byl, je takové Prosvy aneb modlitby mé, v Otcie Nebeského vyzně a uslyšiane gšau: Neb on sám tak se nám modliti přikázal a zaslíbil, je nás ráci

und verheissen, daß Er uns will erhören. Amen,
Amen, das heisset ja, ja, es soll also geschehen.

Das vierdte Haupt-Stück

von

Der heiligen Tauffe.

Zum ersten,

Was ist die Tauffe?

Die Tauffe ist nicht allein schlecht Wasser, son-
dern sie ist das Wasser in Gottes Gebot ver-
fasset, und mit Gottes Wort verbunden.

Welches ist denn solch Wort Gottes?

Da unser Herr Christus spricht Matthai am
leikten: Gehet hin in alle Welt, lehret alle Hei-
den, und täuffet sie im Nahmen des Vaters, und
des Sohnes, und des heiligen Geistes.

Zum andern:

Was giebet oder nützet die Tauffe?

Sie wircket Vergebung der Sünden, erlöset
von Tode und Teuffel, und giebet die ewige
Seligkeit, allen, die es gläuben, wie die Wor-
te und Verheissung Gottes lauten.

Welches sind denn solche Wort und Ver-
heissung Gottes?

Da unser Herr Christus spricht Marci am
ysslyssi.

všlyšseti. Amen, Amen, to gest: Gjste/ gjste,
tak se to státi má.

Čtvrtá Částka. Křstu Svatém.

Po nejprv

Co gest Křest svatý?

Křest není samá pauhá woda, ale gest woda
w Božském Přikázání obsažená, a s slovem
Božím spogená y spečetěná.

Které gest to slovo Boží?

Když Pán nás Sejjis Krystus v Sw. Marku
tausse w poslední Kap. takto praví: Gdáuce
po všem světě / vete všecky Národy,
křtice ge we Čměno Otce/ y Syna, y ducha
svatého.

Po druhé:

Jaký vžitek působí Křest svatý?

Působí odpausťení hřichů/ vyšvobozenje od
diabla y večného zatracení, a dává večný
život všem, kteří tomu věří, což slová a sliby
we Boží vyšwědčují.

Kteráž gšau to slová, a slibové Boží?

Když Pán Sejjis Krystus v. Sw. Marka w
E 7 ležten:

letzten: Wer da glaubet und getauft wird, der wird selig; wer aber nicht glaubet, der wird verdammet werden.

Zum dritten:

Wie kan Wasser solche grosse Dinge thun?

Wasser thuts freylich nicht, sondern das Wort Gottes, so mit und bey dem Wasser ist, und der Glaube, so solchem Wort Gottes im Wasser trauet. Denn ohne Gottes Wort ist das Wasser, schlecht Wasser und keine Tauffe, aber mit dem Worte Gottes ist es eine Tauffe, das ist ein Gnadenreich Wasser des Lebens, und ein Bad der neuen Gebuhrt im heiligen Geiste wie St. Paulus sagt zum Lito am 3. Cap. Durch das Bad der Widergebuhr und Erneurung des heiligen Geistes, welchen Er ausgegossen hat über uns reichlich, durch Jesum Christum unsern Heyland, auf daß wir durch desselbigen Gnade, gerecht und Erben seyn des ewigen Lebens, nach der Hoffnung. Das ist gewißlich wahr.

Zum vierten.

Was bedeutet denn solch Wasser täuschen?

Es bedeutet, daß der alte Adam in uns durch tägliche Reue und Busse soll ersäuffet werden, und sterben mit allen Sünden und bösen Lüsten, und wiederum täglich heraus kommen und außerste Chazeti

poslední Kapitole praví: Kdož vnewěří/ a poskrtí se, spasen bude; kdož pak nevnewěří/ zazracen bude.

Po třetí:

Uterak může woda tak veliké wěcy působiti?

Woda vwssem toho nečiní, ale slovo Boží, kteréž při wodě a swobodě gest, a potom vjra, kteráž takovému Slovu Božímu v modě věří: Nebo Woda bez Slova Božího, gest sprostá Woda, a ne Křest, ale gsauc s slovem Božím spogená, gest Křest; to gest: Spasitelna woda života, a kaupel nového Rození v Ducha svatém: Galož Sw. Pavla bý k Lítoví v třetí Kap: Podlé svého milosrdenství spasená nás včinil skrze obmýtí druhého Rození a obnowení Ducha svatého, kteréhož vylil na nás hogně, skrze Gejzíse Krysta Spasitele násseho: Abychom ospravedlněni gsauce Milosti gebo, byli Dědicové wedle naděje života věčného. Tu gest gisla veřna Prawda.

Po čtvrté.

Co pak wyznamenává takové wodau Brátení?

Wyznamenává to, že starý nás Adam, (to jest: přirozený hřich) má při nás skrze všatičné Poukání se všemi hřichy u zlými žádostmi/ utop pen a umřiven býti; a že zase každého dně wyh

hen

hen ein neuer Mensch, der in Gerechtigkeit und Reinigkeit vor Gott ewiglich lebe.

Wo steht das geschrieben?

St. Paulus zum Römern am 6 spricht: Wir sind sammt Christo begraben durch die Tauffe in den Tod, auf daß, gleich wie Christus ist von den Todten auferwecket, durch die Herrlichkeit des Vaters; also sollen wir auch in einem neuen Leben wandeln,

Das fünfte Haupt-Stück.

von

Amt der Schlüssel.

Was ist das Amt der Schlüssel?

Das Amt der Schlüssel ist die sonderbare Kirchen-Gewalt, die Christus seiner Kirchen auf Erden hat gegeben, den büßfertigen Sündern die Sünde zu vergeben, den Unbüßfertigen aber die Sünde zu behalten, so lange sie nicht Busse thun.

Wo steht das geschrieben?

So schreibt der heilige Evangelist Johannes am 20. Cap. Der Herr Jesus bließ seine Jünger an, und sprach zu ihnen: Nehmet hin den heiligen Geist, welchen ihr die Sünde erlassen, denen sind sie erlassen, und welchen ihr sie behaltet, denen sind sie behalten.

To

Cházení á povstávati má nový Člověk, kteří
řížby v spravedlnosti a v čistote života před
Bohem živ byl na věky.

Kdež to psáno stojí?

V Svatého Pavla k Římanům v 6. Kap.
Pohřbeni jsme s Kristem, steže Krist
v Smrti abyhom, gálož zmrťových vstal
Kristus k slávě Otce, tak y my v novotě
životu chodili.

Pátá Částka.

D

Moc Kljčů

Co gest moc kljča?

Moc Kljčů gest obzvláštní vláda Cyrkevní,
kterouž Kristus Cyrkvi svěg na této Zemi dāti
ráčil; kagichym hříšníkum hřichy odpustiti, ne-
kagichym pak zadržeti, pokudž bý Polánj činili.

Kdež to psáne stojí?

Takto praví Sv. Jan Evangelista v 20. Kap.
Pán Ježíss vdechl na včedelníky své/
řka: Prigmete Duchu svatého, kterýmž koli
hřichy odpustíte, odpuštěné budou, a kterýmž
koli zadržíte, zadržané budou.

Was

Was glaubest du aus diesen Worten?

Ich glaube daß die berufenen Diener Christi, aus seinem Göttchen Befehl mit uns handeln, sonderlich, wenn sie die öffentlichen und unbüßfertigen Sünder von der Christlichen Gemeine ausschliessen, und die so ihre Sünde bekennen, bereuen, und sich bessern wollen, wiederum entbinden, daß es also kräftig und gewiß sey auch im Himmel, als handelte es unser lieber Herr Christus mit uns selber.

Was ist die Beichte?

Die Beichte begreift zwey Stück in sich: Erstes, daß man die Sünde bekenne. Das andere, daß man die Absolution oder Vergebung vom Beichtiger empfahe, als von Gott selbst, und ja nicht daran zweifele, sondern fest glaube, die Sünden sind dadurch vergeben vor Gott im Himmel.

Welche Sünde soll man beichten?

Für Gott soll man sich aller Sünden schuldig geben, auch die wir nicht erkennen, wie wir im Vater unser thun, aber für den Beichtiger sollen wir allein die Sünde bekennen, die wir wissen und fühlen im Herzen.

Welche sind die?

Da siehe deinen Stand an, nach den zehn Geboten, ob du Vater, Mutter, Sohn, Tochter, Herr, Frau, Knecht, Magd seyst: Ob du
Panj;

Co wěrjšs řečto Slov?

Wěřím, že povolani služebnícy Krystovi jeho Boské moch a rozkazu s námi pokrázci, obzvláště když gewných a nekagjich hějskničků z obey Křesťanské mytiviragi; kagjichm pak hějchý odpausstěgj, že tak platné a gisné gest v w nebi, gako kdyby neymilegssi Pán nás Gejjs Krystus sam to snámi činil.

Co wsobě obsahuge Žpowěd?

Dwe čjastky: neyprw, Poznání a wyznání hějchů. Po druhé, Možhřessenj aneb hějchů odpausstěnij: kterěžto od Spráwce Cyrkwijsko my ljdě, gako od samého Boha přijimati máme: o tom nepochybuje; ale pewne wěřice, že se nám tudy kagjichm w nebesych hějchově odpausstěgj.

Š tterých pak hějchů Žpowědati se slussi?

Před Bohem zagiſsē máme se winnī dāvati, že wſech hějchůw svých, v ztech, kterěž před námi krýte gsau, gakož také w Moudlitbě Páne činíme; před Spráwcem pak máme se toliko ztech hějchů Žpowědati, kterěž nám známe gsau, a kterěž w Obey swém čytíme.

Kteri a gaky gsau to hějchowé?

Gedenkaždý Štaw ſtysy žiwota swého wedle Desatera Príkázauj Božího, gsyli Otcem, nebo Matkou, Synem, anebo Dcerau; Pánem, anebo ungu.

ungehorsam, untreu, unsleißig gewesen seyst: Ob du jemand leydes gethan hast mit Worten oder Werken: Ob du gestohlen, versäumet, verwahrloset, oder Schaden gethan hast.

Lieber, stelle mir eine kurze Weise zu beichten:

So sollt du zum Beichtiger sprechen:

Würdiger lieber Herr, ich bitte euch, ihr wollet meine Beichte hören, und mir die Vergebung der Sünden sprechen, um Gottes willen.

Sage an.

Ich armer Sünder bekenne mich für GOT aller Sünden schuldig, insonderheit bekenne ich für euch, daß ich ein unnützer knecht bin, aber ich diene leider! untreulich meinem Herrn und Frau, denn ich habe nicht gethan, was sie mich geheissen, habe sie erzürnet und zum fluchen beweget, habe versäumet und Schaden lassen gesches hen, bin auch in Worten und Werken schandbar gewesen; habe mit meines gleichen gezürnet, wider meinen Herrn und Frau gemäret und gefluchtet sc. das alles ist mir leyd, und bitte um Gnade, ich will mich bessern und frömmter werden.

Pani

Panj; Služebníkem, anebo Děwkou: Potom
byllis neposlušný, nepilný, nevěrný; Brazyllis
koho slovem neb řutkem: Vkradllis něco, za-
nedbávállis Slovo Boží: ejnklis, a neb ciniti
dopauštěl gakaukoli řekdu někomu, a tak
dále.

Předlož mi (prosím) Fraticek spůsob zpo-
widání se z hřichů.

Takto řej mās k zpovědnímu Otci.

Dwogj Etj hodný Paně Otče duchovný,
prosím wás, abyste zpověď maw wyšlysseli,
a mně odpaustění hřichů, na místě Božím
zvěstovali.

Oznám:

Ja hrissný Člowěk zpovídám se před
Pánem Bohem ze všech hřichů mých: ob-
vzklasie wyznáwam před vámi, že gsem
gemu věrně neslaužyl, geho se opradowě
nebál, Pánu y Panj gsem věrně neslaužyl,
co mi přikázováno bylo, gsem nečinil, za-
nedbával, a ktonu, aby se řekda stála,
příčinu dával, w Relech také y řutcých
neslydatý gsem býval; proti sobě rovněmu
hněw gsem držel, Pánu a Panj odmítlauval:
Toho všechno srdečně lituj, a za milost žá-
dám: slibuji spomocý Pána Boha polepse-
ní života mého.

Ciii

Ein Herr oder Frau sage also:

Insonderheit bekenne ich für Euch, daß
ich mein Weib, Kinder, und Gesinde nicht
treulich gerogen habe zu Gottes Ehren.
Ich habe gefluchtet, böse Exempel mit un-
züchtigen Worten und Wercken gegeben,
meinen Nachbaren Schaden gethan, Ubel
nachgeredet, und zu theuer verkauft, fal-
sche und nicht gantze Waare gegeben, und
was mehr wider die Gehohe Gottes und
seinen Stand g'than.

Dar auf soll der Beichtiger sagen.

Gott sey dir gnädig, und stärke deinen Glaus-
ben, Amen.

Glaubest du auch, daß meine Vergebung
Gott es Vergebung sey?

Ja ich glaube es.

Darauf spreche Er:

Wie du glaubest, so geschehe dir. Und ich,
aus dem Befahl des Herrn Jesu Christi, ver-
gebe dir alle deine Sünde im Nahmen des Va-
ters, und des Sohnes, und des heiligen Geistes
Amen.

Das Sechste Haupt-Stück dass

Sacrament des Altars.

Wie ein Haß-Water dasseldige seinen Kindern
und Gesinde aufs einfältigste fürhalten soll.

Pân

Pán a Panj tento způsob w zpovědi jachoweg:

Obzvolsste pak před wāmi, Otec duchoswny, wrymawam, že mage díky a čeládku, wérne gsem ge te eti Boři newědš: zly Přikád oplými Slowy y skutky na sobě dával: ſa eſně gsem prodával, a tak tým wſím pro u Přikázani Božmu a swemu Starwu tere hly.

Na to řekne Kněz a neb zpovědnj Otec takto:

Bůh Otec všemohouc̄, pro Ježiſe Kryſta Syna svého, budíz tobě milostiw, a potvrđ wjru twau Amen.

Wérissli že ſtare toto mé Rožhřessenj, budeš mjtí hýschuw odpauſtenj?

Wérjm.

Tu Kněz zase ať řekne?

Podle Wjry twé stan se tobě, gá pak z Rožlazu Pána násseho Ježiſe Kryſta odpauſtím tobě twé hýchy me Smíeno Otee, y Syna, y Ducha svatého, Amen!

Sestá Čjáſka

Swátosti Bečeře Páně?

Kterak aji Otcově Čeleďně Dítkam svým y Čeládce co neysprávěgj předkládati magj.

Was

Was ist das Sacrament des Altars?

Antwort:

Es ist der wahre Leib und Blut unsers Herrn Jesu Christi, unter dem Brod und Wein, uns Christen zu essen und zu trinken von Christo selbst eingesetzt.

Wo steht das geschrieben?

Antwort:

So schreiben die heiligen Evangelisten, Matthäus, Marcus, Lucas und St. Paulus:

Unser Herr Jesus Christus, in der Nacht, da Er verrathen ward, nahm Er das Brodt, dankete und brachs, und gabs seinen Jüngern, und sprach: Nehmet hin und esset, das ist mein Leib, der für Euch gegeben wird. Solches thut zu meinem Gedächtniß.

Dasselbigen gleichen nahm Er auch den Kelch, nach dem Abendmahl, danket, und gab ihnen den und sprach: Nehmet hin und trinket alle daraus, dieser Kelch ist das Neue Testament in meinem Blut, das für euch vergossen wird, zur Vergebung der Sünden. Solches thut, so öfft ihrs trinket, zu meinem Gedächtniß.

Was nützt denn solch Essen und Trinken?

Antwort:

Das zeigen uns diese Worte: Für euch gegeben und vergossen, zur Vergebung der Sünden. Nemlich: daß uns im Sacrament Vergebung der Sünden, Leben und Seeligkeit durch solche Worte

Gegeß

Co gest Svátoſt Večeře Páne?

Gest prawé Tělo a prawá Krew Pána násseho Gejíſe Krysta, pod spůsobem chleba a víná, nám Křesťanům k gedenj a pití od samého Krysta Pána vstanovena.

Kdež to psáno stoji?

Tak píſsy svatj Ewangelistowé: Mataus, Marek, Lukáš y svatý Pavel.

Pán nás Gejíſ Krystus, w tau Noe, w kteranž vrázen byl, wzač chléb, a když díky včinil, lámal, a dával Vědlníkům svým, řka: Bezmete a gezte: Totož gest Tělo mé, kteréž se za más vydává. To činete na mau památku.

Týmž způsobem, když odvečeřel, wzač Kalich, a Díky včiniv, dal gím, řka: Pjte ztotoho vissíekni, Tento Kalich gest nowa Vmlauva vme Krwi, kteráž se za más vylezá na odpusťení hřichů. To činete/ kolikrátkoli pjti budete, na mau památku.

Co prospíwa takové Geděnje a Pití?

To nám vklazují ta ſlowa Krystowa: Za más se vydává: Za más se vylezá, na odpusťení hřichů: Totižto, že nám kagjichm při této Svátoſti, ſkrze tato ſlowá, dano bývá odpusťení hřichů, spravedlnost, spasenj a život věčný:

D

gege,

gegeben wird, denn wo Vergebung der Sünden ist, da ist auch Leben und Seeligkeit.

Wie kan leiblich Essen und trincken solche grosse Dinge thun?

Essen und Trincken thuts freylich nicht, sondern die Worte, so da stehn: Für Euch gegeben und vergossen zur Vergebung der Sünden. Welche Worte sind neben dem leiblichen Essen und Trincken, als das Haupt-Sstück im Sacrament, und wer denselbigen Worten gläubet, der hat, was sie sagen, und wie sie lauten, nemlich Vergebung der Sünden.

Wer empfahet denn solch Sacrament würdiglich?

Fasten und leiblich sich bereiten, ist wohl eine feine äußerliche Zucht; Aber der ist recht würdig und wohl geschickt, der den Glauben hat an diese Worte: Für euch gegeben und vergossen zur Vergebung der Sünden. Wer aber diesen Worten nicht gläubet, oder zweifelt, der ist unwürdig und ungeschickt. Denn das Wort für euch, erfordert eitel gläubige Herzen.

* (o) *

nebo

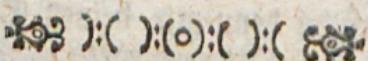
nebo kde gest odpusštění hříchů / tu také gest
věčný život v Spasenj.

Kterak tělesné Geděnja a pití tak veliké wěz
cy působiti může?

Geděnja a pití ovšem toho nepůsobí / ale tā
slová, kteráz tu stojí: Za wás se wydáwáš
a wylewáš, na odpusštění hřichů. Kterázto
slová wedle vstajího Geděnja a pití, gsau neyhlaž-
něssj fús při této Swátosti. A kdož tém sloz-
vům wěří, ten má to, což ona praví a vyhla-
slí, totižto odpusštění hřichů.

Kdož pak vživá takové Swátosti hodně?

Vstoji se, a Tělo své připravovati, gest
ovšem dobrá zewniterní Ctnost: Alle ten gest
právě hodný a připravený, kdož wěří tém sloz-
vům: Za wás se wydáwá/ za wás se wyle-
wá, na odpusštění hřichů. Kdož pak tém sloz-
vům newěří/ aneb v nich pochybuje, ten gestnes
hodný a nepřipravený. Nebo to slovo,
za wás, chee mít pauhá wěřej
Srdce.

Christliche
Frag-Stücke,
durch
D. Martin Luthern gestellet,
für die,
so zum Sacrament gehen wollen.

1. Gläubest du daß du ein Sünder seyst ?

Antwort.

Ja, ich glaube es, ich bin ein Sünder.

2. Woher weist du das ?

Antwort.

Aus den heiligen Zehn Geboten, die hab ich nicht gehalten.

3. Sind dir deine Sünden auch leyd ?

Antwort.

Ja, es ist mir leyd, daß ich wider Gott gesündigt habe.

4. Was hast du denn mit deinen Sünden bey Gott verdienet ?

Antwort.

Seinen Zorn und Ungnade, zeitlichen Todt, und ewiges Verdamnuß. Röm. am 6.

Kreisie

Křesťianské
Zpovědní Otázky,

od

D. Martina Luthera k cívicenj těch/
Kteříž

Swátosti Vecerě Páně včastní býti
chtějí.

1. Věříslí tomu, že gsy Hříšní?

Ovšem věřím, že gsem hříšní.

2. Odkud to wjs?

Z desaterého Božího Príkazu, kteréhož gsem
nezachovat.

3. Litugessli také hřichů svých?

Ovšem, velice litují, že gsem z hříšek proti
Pánu Bohu svém.

4. Což saslaňk na pánu Bohu hřichy svými?

Geho hněv a Nemilost, časnau smrt a věčné
zatracení k Němu. w 6. Kap. v. 23.

D 3

5. Hoffest

5. Hoffest du auch seelig zu werden?

Antwort.

Ja, ich hoffe es.

6. Wes trößtest du dich denn?

Antwort.

Meines lieben HErrn JEsu Christi.

7. Wer ist JEsus Christus?

Antwort.

Öttes Sohn, wahrer Gott und Mensch.

8. Wie viel sind Götter?

Antwort.

Nur einer, aber drey Personen: Vater, Sohn,
und heiliger Geist.

9. Was hat denn Christus für dich gethan, daß
du dich seiner trößtest

Antwort.

Er ist für mich gestorben, und hat sein Blut
am Kreuz für mich vergossen zur Vergebung der
Sünden.

10. Ist der Vater auch für dich gestorben?

Antwort.

Nein, denn der Vater ist nur Gott und der
Heilige Geist auch: Aber der Sohn ist wahrer
Gott und Mensch für mich gestorben, und hat
sein Blut für mich vergossen.

11. Wie weist du das?

Antwort.

Aus dem heiligen Evangelio, und aus den
Worten von Sacrament, und bey seinem Leib
und Blut im Sacrament mir zum Pfande gege-
ben.

5. Mäßlig

5. Vlásliž gatau Radegj o svém Spasenij?

Ovšem jež mām.

6. Kým se pak vtom těžs?

Těžsian se svým milym Pánem Gejssem
Krystem.

7. Kdo gest Krystus Pán?

Gest Syn Bojj: prawý Buh a prawý Člověk.

8. Kolik gest Bohů?

Geden toliko: ale tři jsou Osoby v Božství,
Otec/ Syn, y duch swatý.

9. Což Pán Krystus pro tebe včinil, že se ním
těžs?

Vmírel za hřichy mé, a krew swau na dřevě
Kříže pro mne vylil na odpustění hřichů.

10. Zdaliž Otec také nemírel za tebe?

Nelvoli, nebo Otec Duh jest ronito, takž y
duch swatý; ale Syn Bojj gest prawý Buh, a
prawý Člověk: ten za mne vmlírel, a krew swau
vylil, na odpustění mich hřichů.

11. Kterak ty to wiss?

Wjm to z Swatého Ewangelium a z slow o
welebné Swátoſti Wedere Páne, w kteréž poz-
mám geho prawého Těla, a geho prawé Krevi,
kteráz jsou mi mísťo Závadawku dána.

12. Kteráz jsou slowa o welebné swátoſti Wedere
Páne?

12. Wie lauten die Worte? Antwort.

Unser, HERR JESUS CHRISTUS in der Nacht,
da Er verrathen ward, nahm Er das Brodt,
dancket und brachs, und gabs seinen Jüngern und
sprach: Nehmet hin, und esset, das ist mein Leib,
der für euch gegeben wird. Solches thut zu meinem Gedächtniß.

Dasselbigen gleichen nahm Er auch den Kelch,
nach dem Abendmal, dancket, und gab ihnen den
und sprach: Nehmet hin, und trincket alle daraus,
dieser Kelch ist das Neue Testament in mei-
nem Blut, das für Euch vergossen wird, zur
Vergebung der Sünden. Solches thut, so öfft
ihrs trincket, zu meinem Gedächtniß.

13. So gläubest du, daß im Sacrament der
wahre Leib und Blut Christi sey?

Antwort.

Ja ich glaube es.

14. Was heimigt dich darz zu glauben?

Antwort.

Die Worte Christi. Nehmet hin, esset, das
ist mein Leib: Trincket alle daraus, das ist mein
Blut.

15. Was sollen wir thun, wenn wir seinen Leib
essen, und sein Blut trinken, und das Pfand
also nehmen? Antwort.

Seinen Tod und Blut vergießen verkündigen,
und gedachten, wie Er uns gelehret hat, solches
thut, so öfft ihrs trincket, zu meinem Gedächtniß.

16. Warum sollen wir seines Todes gedenken,
und denselbigen verkündigen?

Pan

Pán naš Ježíš Krystus, včas Noc, v kterouž
zrazen byl, vzal Chléb, a když Díky věnil, lá-
mal, a dával Včeclavském svým, řka: Bezmete
a gezte, totot gest Tělo mé, kteréž se za wás
výdává/ to činte na mau památku.

Týmž spůsobem, když odvečerel, vzal Kalich,
a díky věniv/ dal gini, řka: Pjte ztotoho wssic-
ekni; tento Kalich gest nowá Vmluwa mně Křwi,
kteráz se za wás wylewá, na odpusťení hřichů.
To činte, koli krátkoli pjti budeete, na mau Pa-
mátku.

13. Věříslí je při welebné Svátosti, prawé
Tělo a Krew Krystova gest?

Věřím.

14. Co tě pohybuje, aby tomu tak věřil.

Slová Krystová: Bezmete, gezte, totot gest
Tělo mé. Pjte ztotoho wssickni/ tento Kalich
gest nowá Vmluwa mně Křwi.

15. Což máme činiti, když Krystovo Tělo gjme
a geho Krew pigeme, a tak ten závdawek
přijmáme?

Máme žvěstovati geho Smrt a Křivé pro-
litj, památnic na toh, což Krystus poručil, řka:
To činte na mau památku. To činte kolitráž-
koli pjti budeete, na mau památku.

16. Proč máme sobě Smrt geho připomínati,
a gj žvěstovati?

D 5

Antwort.

Antwort.

Das wir lernen glauben, daß seine Creature hat können genug thun für unsere Sünde, denn Christus, wahrer Gott und Mensch, und daß wir lernen erschrecken für unseren Sünden, und dieselben lernen groß achten, und uns sein allein freuen und trösten, und also durch denselbigen Glauben seelig werden.

17. Was hat ihn denn bewegt für deine Sünde zu sterben und genug zu thun?

Antwort.

Die grosse Liebe zu seinem Vater, zu mir und zu andern Sändern, wie geschrieben steht Joh. 14. Rom. 5. Galat. 2. Ephes. 5.

18. Endlich aber, warum willst du zum Sacrament gehen?

Antwort.

Auf daß ich lerne glauben, daß Christus um meiner Sünde willen aus grosser Liebe gestorben sey, wie gesagt, und darnach auch von Ihm lerne Gott und meinen Nächsten lieben.

19. Was soll einen Christen vermahnen und reisen das Sacrament des Altars vfft zu empfahlen?

Antwort.

Von Gottes wegen sollen ihm beyde des Herrn Christi Gebroht und Verheissung, darnach auch seine eigene Noth, so ihm auf dem Halse lieget treiben, um welcher Willen, solch Gebiethen, Loeken und Verheissen geschieht.

Predne

Předně, abychom se věli věřiti, že žádne
Stvoření nemohlo dosíti věiniti za hřichy našeho,
než toliko sám Pán naš Gejjs Krystus, pravý
Bůh, a pravý Člověk. Potom abychom se věli
lekati a strachovati hřichů svých, lehce gich so-
bě neuvažuje. Naposledy, abychom genu samé-
mu se radovali a řeze tau Vjru vnořho spasení
byli.

17. Co pohnulo Pána Krysta, aby vničel za
hřichy tvé?

Geho velika Láska, kterouž měl k svému
Otcu, kmeni, a k jiným hříšníkům. Joh. 14.
k Njm. k. 5. Galat. 2. k. Efes. v 5. Kap.

18. Proč pak chceš přistupovati k této velebné
Swátosti?

Abych se věl věřiti, že Krystus Pán, z ves-
liké Lásky své, pro mě hřichy vničit ráčil, gatož
povedlno gest. Potom abych se věl od něho
Pána Boha, a Blízniho svého milovati.

19. Což ma pobízeti Křesťanského Člověka k
častiemu Vzívání Véčeře Páne?

Z strany Pána Boha, Přikázaný Krystovu,
a geho zaslíbení: Z strany pak Člověka, geho
vlastní Potřeba a nauze, kterouž mu na hrdle
leží, pro kterouž samou, to Přikázání, zaslíbení
a nabízení se děje.

20 Wie soll ihm aber ein Mensch thun, wenn er solche Noth nicht fühlen kan, oder keinen Hunger noch Durst des Sacraments empfindet?

Antwort.

Dem kan nicht besser gerathen werden, denn daß er erstlich in seinen Busen greiffe, und fühle, ob er auch noch Fleisch und Blut habe, und glaube doch der Schrift, was sie davon saget Gal. 5. Röm. 7.

Zum andern, daß er um sich sehe, ob er auch in der Welt sey, und dencke, daß es an Sünd und Noth nicht fehlen werde, wie die Schrift sagt. Johann 15 und 16. 1. Johann 2. und 5. Cap.

Zum dritten, so wird er ja auch den Teuffel um sich haben, der ihm mit Lügen und Morden, Tag und Nacht, keinen Frieden innerlich und äußerlich lassen wird, wie ihm die Schrift abmahlet Johan 8. und 16. Cap. 1. Petri 5. Ephes. 6, 1. Tim. 2.

Nota.

Diese Frag Stücke und Antwort sind kein Kinder Spiel; sondern von dem Ehrwürdigen und frommen D. Luther für die Jungen und Alten, aus einem grossen Ernst geschrieben. Ein jeder sehe sich wohl für, und lasse ihm auch ein Ernst seyn, denn St. Paulus zum Galat. am 6. spricht: Irret euch nicht, Gott läßt sich nicht spotten.

20. Coß

20. Což pak má činiti Člověk, když takové potřeby a nauze své nechytí, a neb když jásného hladu a Žizně k této Sválosti nemá?

Takovému lépe poraditi se nemůž, než aby nezprávě vám sám v nádra svá sáhl, a ohledal, mali také při sobě Tělo a Krev, a věřil Písma svatému, co ono o tom praví k Galat. 2. k Efzez. v. 5. Kap.

Po druhé: aby se vůči sebe ohlijel, a pomyslil, na světeli gessse gest? a věřil, že tu bez hříchu a poblauzení býti nemůže? Dcemž Písma svědečí: v. S. Jana v. 15. a 16. Kap. 1. Jana v 2. a 5. Kap.

Po třetí: Poznati také a vyznati musí, že nelze mu diábla daleko od sebe mít, kterýž mu řeče svou lež a vráždu, ve dne v v noci vnitře ženitce / jásného odpovědnutí nedává: Vážko o tom vypravuje Písma u Jana 8 a 16. Kap. v. 1. Petr. 5. Kap. k Efzez 6. k 1. Tym. 2. Kap.

Nota.

Této Otázky z Odpovědi negsan jásne dějinske hří aneb žertování; ale z velikou pilnosti od vysoce významného D. Lüthera pro mládež v zrostlé lidí zepsáne. Protož meg gě gedenkaždý mnálejší významosti, neboť svatý Pavel k Galat. v. 6. Kap. praví: Nemylte se: Bůh nebude posmývan.

Wie ein Haß - Vater seine
Kinder und Gesinde soll leh-
ren Morgens und Abends sich
segnen.

Der Morgen - Segen.

Des Morgens, wenn du aus dem Bette auf-
stehest, sollt du dich segnen mit dem heiligen
Creuze und sagen:

Das walt Gott Vater, Sohn, und heiliger
Geist, Amen!

Ich danke dir, mein himmlischer Vater, durch
Jesum Christum deinen lieben Sohn, daß du
mich diese Nacht für allen Schaden und Gefahr
behütet hast. Und bitte dich, du wollest mich dies-
sen Tag auch behüten für Sünden und allem
Ubel, daß dir alle mein Thun und Leben wohl ge-
falle. Denn ich befiehle mich, mein Leib und See-
le, und alles in deine Hände, dein heiliger Engel
seg mit mir, daß der böse Feind keine Macht an
mir finde Amen.

Und alsdenn mit Freunden an dein Werk ge-
sungen, und etwan ein Lied gesungen, als die
Zehen Gebot, oder was deine Andacht giebet.

Der Abend - Segen.

Des Abends, wenn du zu Bette gehest, sollt du
dich segnen mit dem heiligen Creuze und sagen:

Kteráf

**Kterák Otcomě Čezelední Čezeláku svau Modlitbám Rannim
y Vecerním wyucovati magi.**

Modlitba Rannj.

Náno vstana z Lože a požehnage se Krížem
swatým, řekni:

**We Směno Otce, y Syna / y Ducha
svatého, Amen!**

Dělugi tobě, můg Otče nebeský, krize Gezisse
Krysta Syna tvého milého, že gsy mne této
noči, od všelikého nestěsti a nebezpečenství za-
chowati ráčil. O prosým tebe, abys mne také
tohto dne, od hřichů, y odewšeho zlého ostří-
hal; aby se tobě všickni mogi skutkově y všeze-
cken můg život, dobré libiti mohli. Neboť gá-
sebe, své Ľelo y dussi y všecko v kluse tvé
poranějm. Twůr svatý Angel budíz semian,
aby diábel žádné močy na mne nenalezl. Amen!

Po Modlení y hněd k práci povolánj své-
ho ochotně oddati se má. Přidemž něgatá
Pisnička spjwati se může, gakv: o Vítkázaných
Božích, a neb v něčem giném, kteraužby Srdeč
k Nábožnosti probuzeno bylo.

Modlitba Vecernj.

V Vecer, kdyžbý se giž na odpocinutj strogjs,
požehnage se Krížem swatým, řekni:

Das

**Das walt GÖtt Vater, Sohn, und heiligev
Geist Amen:**

Ich danke dir, mein himmlischer Vater, durch
JESum Christum deinen lieben Sohn, daß du
mich diesen Tag gnädiglich behütet hast, und bitte
dich, du wollest mir vergeben alle meine Sünde,
wo ich Unrecht gethan habe, und mich diese Macht
auch gnädiglich behüten. Denn ich befchle mich,
mein Leib und Seele, und alles in deine Hände, dein
heiliger Engel sei mit mir, daß der böse Feind keine
Macht an mir finde Amen.

**Wie ein Haß-Vater seine Kinder
und Gesinde soll lehren das Be-
nedicite und Gratias sprechen.**

Die Kinder und Gesinde sollen mit gefaltenen
Händen und züchtig für den Tisch treten und spre-
chen:

Aller Augen warten auf dich, Herr, und du gie-
best ihnen ihre Speise zu seiner Zeit. Du thust
deine milde Hand auf, und sättigest alles, was le-
bet, mit Wohlgefallen.

Darnach das Vater unser, und dies folgende
Gebet:

HERR GÖtt himmlischer Vater, segne uns
diese deine Gaben, die wir von deiner milden
We

We Směno Otce, y Syna/ y Ducha svatého, Amen !

Děkuji tobě, můj Otče Nebeský, skrje Gejzíse Krista Syna tvého milého, že sy mně tohoto dne, svým milosrdenstvím osňhati ráčil. Y prosím tebe, abys mi ráčil všecky mé hřchy odpustiti, kteréž gsem neprávě spáchal : A ráčiš mne také této mocí svau Milosti dobroti vě osňhati. Nebot gá sebe, swé Čelo y Dusy, y všecko w Nuce tvé porauchim. Twůr svatý Angel budíz semnau, aby diabol jásné moci na mne nenaalezl, Amen !

Rterák Otcově Čelebdni Čeladku
svau Modlitbam před Stolem/
vyvěcovati magi.

Díky a Čeladka slojice Nuce swé, vážně před Stůl předstaupiti, a modliti se magi takto:

Oči všechno Tworu daussagi w Tebe, Paně, a ty dáváš gím Potřím gegich w čas pljchodní. Otmíras ty Nuku svau, a naplnuges všesilky životějch Požehnání.

Nato říkatí se ma Otče nás, a tato nasledujichy Modlitba.

Bože Otče nás Nebeský, požehneg nás, y těchto darů, kteréž ztvé svedrošii přejimati
Gute

Güte zu uns nehmen, durch Jesum Christum
unsern Herrn Amen.

Das Gratias.

Also auch nach dem Essen sollen sie gleicher Weise thun, pflichtig und mit gefaltenen Händen für den Tisch treten und sprechen:

Dancket dem Herrn, denn er ist sehr freundlich, und seine Güte währet ewiglich. Der allem Fleische Speise giebt, der dem Vieh sein Futter giebt, den jungen Raben, die ihm anrufen. Er hat nicht Lust an der Stärke des Rosses, noch Gefallen an jemandes Beinen. Der Herr hat Gefallen an denen, die ihn fürchten, und auf seine Güte warten.

Darnach das Vater unser, und dies folgende Gebeth.

Wir danken dir, Herr Gott himmlischer Vater, durch Jesum Christum unsern Herrn, für alle deine Gaben und Wohlthaten, der du lebst und regierest in Ewigkeit.
Amen!

budeme,

bydeme, srze Gejisse Krysta Pána nassého,
Amen!

Po Gjidle.

Tak také po Gjidle, tómž spůsobem včiniti
magi, mrawné a nábožně složjce Náice své a
déklugjce takto:

Chwalte Pána, nebo on dobrý gest/ nebo na
wěký milosrdenství geho gest. Kterýž dává
Pokrm wselikému Čelu, kterýž dává Howád-
kum potrawu gich, y take mladým Hawránkum,
wzywagjchym geho. Neoblíbuge sobě Pán w
sýle Rone, aniž mu se libj w legtkách Muže;
Oblibuge sobě Pán wsecky bogicě se geho, a ty,
kterýž däuffagi w milosrdenství geho.

Na to výkati se také má Otce nás, a tato na-
sledujceny Vodobitba:
Déklugeme tobě Bože Otce nás Nebeský, srze
Gejisse Krysta Pána nassého, ze wsech darů a Do-
brodinj tvých; genž gsy živo a kraluges na
wěký wěkůw. Amen!

Die

Die Haß - Zaffel etlicher
Sprüche
für
allerley Orden und Stände/
dadurch
Dieselben, als durch eigene Lection ihres
Amtes und Dienstes, zu ermahnen.

Den Bischöffen Pfarrherren
und Predigern

Gin Bischoff soll unsträßlich seyn, eines Weis-
bes Mann, nüchtern, mäßig, sittig, gastfrey,
lehrhaftig, als ein Haushalter Gottes, nicht ein
Weinhäusser, nicht beißig, nicht unehrliche Hand-
tierung treibe, sondern gelinde, nicht haderhaftig,
nicht geizig, der seinem eigenen Hause wohl
fürstehe, der gehorsame Kinder habe mit aller
Ehrbarkeit, nicht ein Neuling, auf daß er sich
nicht ausblase, und den Lästerer ins Urtheil falle,
der ob dem Wort halte, das gewiß ist, und leh-
ren kan, durch die heilsame Lehre, und zu straffen
die Widersprecher. 1. Timoth. 3, v. 2. item Tit. 1.
v. 9.

Was die Zuhörer ihren Leh-
rern und Seel Sorgern zu
thun schuldig sind?

Tabu-

T a b u l e D o m o w n i
Představující některá vtěšená
Písem svatých Propovědění
 pro

wsselské svaté Džády, ďerhými oni, gako
 skrže negakau w lásnj svau Leký, k
 powolání a powinnosti své pro-
 buzowati se magj

**Biskupům, Kněžím a
 Kazatelům**

Chyst Biskup býti bez vhonj, gedne Mans
 želky Muž, bedlivý, střdmý, wážný/
 hostem pějwětivý, spůsobný k věnij: Dej pigán
 wjna; ne bitec, ani mrzkého zysku žádostivý:
 ale mjrny, ne swárlivý/ ne Lakomec, ne Nos-
 wák, kterýžby dům swůg dobrě spravowák, a
 vštky své měl w poddânosti/ se wssi poctivostí.
 Pilně se přidržej wérné Reči w věnij: aby
 mohl nápojmítnati věnijm zdravým, y ty, kterýž
 odpíragi, přemahati/ w. 1. Tym, w. 2. Kap. a k
 Tyt. w. 2. Kap.

**Ko Posluchači Včitelům a
 Správcům dussi svých,
 povinni gsau?**

Esse

Eßet und trinket, was sie haben; denn ein Arbeiter ist seines Lohnes werth Luca 10. v. 7.

Der HErr hat befohlen, daß die, so das Evangelium verkündigen, sollen sich vom Evangelio nähren, 1. Cor. 9, v. 14. Matth. 10, v. 10.

Der unterrichtet wird mit dem Worte, der Theile mit allerley Gutes dem, der ihm unterrichtet. Irret euch nicht, Gott läßt sich nicht spotten Galat. 6, v. 6.

Die Aeltesten, die wohl fürstehen, die halte man zwiefacher Ehren werth, sonderlich die da arbeiten im Wort und in der Lehre. Denn es spricht die Schrift: Du sollt dem Ochsen, der da drischet nicht das Maul verbinden. Item ein Arbeiter ist seines Lohnes werth 1. Tim. 5. v. 17. 18.

Wir bitten euch lieben Brüder, daß ihr erkennet, die an euch arbeiten, und euch fürstehen in dem HErrn, und euch ermahnen, habet sie desto lieber um ihres Werks willen, und seyd friedsam mit ihnen. 1. Thess. 5. v. 12, 13.

Gehorchet euren Lehrern, und folget ihnen, denn sie wachen über eure Seelen, als die da Rechenschaft dafür geben sollen; auf daß sie das mit Freuden thun, und nicht mit seuffzen, denn das ist euch nicht gut. Hebr. 13, v. 17.

W tēm̄

W témž domu zustávte, gedance a píjce, což v nich gest. Nebo hoděn gest Dělník Mzdy své v. S. Lukáše w. 10. Kap. v. 7.

Pán nařídil tém, kterýž Ewangelium zveštují, aby z Ewangelium živí byli. w prvním Listu k Korint. w 9. Kap. v. 14. v. S. Matausse 10. Kap. v. 10.

Zdjlegž se ten, kterýž naučenj přejímá w slovu, itjm, od kohož naučenj běre, wším statkem: Ne mylte se, Bůh nebude oklamán. k. Galat. 6. Kap. v. 6.

Předloženj, kterýž dobré spravují, Dwojí Eti hodni gmjní budte: Zvláště ti, kteříž pracují w slovu a w Učení. Nebo prawj Psjmo: Wolu mládežimu nezávážes vst. A hoděn gest Dělník mzdy své. w Prvním Listu k Tymotheovi w. 5. Kap. v. 17. 18.

Proshmel pak wás bratři, znechtež ty, kterýž pracují mezi wámi, a předložení gsaū wám w Pánu, a napomjnagi wás: A velice ge milujte pro práci gegich, a megtě se k njm po kognět. Tessál. 5. v. 12. 13.

Powolni budte Zprávečum wassjim, a posluzsňj budte gjm: Ondž zagjšie bdegi nad dussěmi wassjimi, gako ti, kteříž počet magj wydati, atby to šradostj činili, a ne s styškánjm: Neboťbý wám to nebylo vžitečné. k. Židům w. 13. Kap. v. 17.

Von

Von weltlicher Obrigkeit.

Jedermann sey unterthan der Obrigkeit, die Gewalt über ihm hat. Denn es ist keine Obrigkeit, ohne von Gott. Wo aber Obrigkeit ist, die ist von Gott geordnet. Wer sich nun wider die Obrigkeit setzt, der widerstrebet Gottes Ordnung. Die aber widerstreben, werden über sich ein Urtheil empfahen. Denn sie tragen das Schwert nicht umsonst, sie ist Gottes Dienerin, eine Nächterin zur Straße über dem, der böses thut Röm. 13. v. 1. 2. 4.

Den Unterthanen.

Gebet dem Kaysers, was des Kaysers ist, und Gott, was Gottes ist Matth. 22. v. 21.

So seyd nun aus Noth unterthan, nicht allein um der Straße willen; sondern auch um des Gewissens willen. Der halben müsstet ihr auch Schöß geben, denn es sind Gottes Diener, die solchen Schutz sollen handhaben. So gebet nun jedermann, was ihr schuldig seyd, Schöß, dem der Schöß gebühret, Zoll, dem der Zoll gebühret; Furcht, dem die Furcht gebühret, Ehre, dem die Ehre gebühret Röm. 13. v. 5. 6. 7.

So ermahne ich nun, daß man für allen Dingen zu erst thue Bitte, Gebeth, Fürbitte und Danksgung für alle Menschen, für die Könige und für alle Obrigkeit, auf daß wir ein geruhig
g wch.

O Vrchnosti Světské.

Rajzda duse Wrchnostem powyssenym poddana
byd: Nebot nenj Vrchnosti, gediné od Boha,
a kterež vrchnosti gsau, od Boha zřejmě gsau.
A protož kdož se vrchnosti protiwj, Božjmu
řízenj se protiwj: kteřij se pak protiwj, vdsau-
zenj sobě do budan. A opět; ne nadarmo nese-
meč: Boži jagistě Služebník gest, mstitel žuri-
wý nad tím, kdož gle činj. Į Nějmanum w 13.
v. 1. 2. 4.

Poddaným.

Dáwegtež co gest Číšarowa, Číšari: A co
gest Božjho, Bohu. v S. Matausse w 22. v. 21.

A protož musegiť vrchnostem wšyckni pod-
dani býti, ne tolito pro hněw, ale y pro swě-
domj. Nebo proto y Daň dáwate: poněvadž
Služebnícy Boži gsau, pilnau prácy o to samo
medouce. Rajdemu tedy, co gste powinni, dā-
weyte: komu Daň, tomu Daň: komu Elo, tos
mu Elo: komu Bázén, tomu bázén: komu Čest,
tomu Čest. Į Nějim. 13. v. 5. 6. 7.

Napomjnám pak, aby předewším činěně bý-
valy pokorné modlitby, Prosby, žádosti, a díků
činěný za wšecky Lidi: Za Krále y ja wšecky
E und

und stilles Leben führen mögen in aller Gottseligkeit und Ehrbarkeit. Denn solches ist gut, darzu auch angenehm für Gott unsern Heyland 1. Tim. 2. v. 1. 2. 3. Errinnere sie, daß sie dem Fürsten und der Obrigkeit unterthan und gehorsam seyn Tit. 3. v. 1.

Seyd unterthan aller menschlichen Ordnung um des Herrn willen, es sey dem Könige, als dem Obersten, oder den Haupt-Leuten, als den Gesandten von ihm, zur Rache über die Ubelthäter, und zu Lobe den Frommen 1. Petr. 2. v. 13.

Den Ehe-Männern.

Ihr Männer wohnet bey euren Weibern mit Vernunft, und gebet dem weibischen, als dem schwächsten Werkzeuge seine Ehre, als auch Mit-Erben der Gnade des Lebens, auf daß Euer Gebeth nicht verhindert werde. 1. Petr. 3. v. 7. und seyd nicht bitter gegen sie Coloss. 3. v. 19.

Den Ehe-Frauen.

Die Weiber seyn unterthan ihren Männern als dem Herrn, wie Sara Abraham gehorsam war, und hieß ihn Herr, welcher Tochter ihr werden seyd, so ihr wohl thut, und nicht so schüchtern seyd 1. Petr. 3. v. 6.

Den Eltern.

Ihr Väter reizet eure Kinder nicht zum Zorn, w moch

w moch postawené: Abychom pohodlní a pozvny život wedli, w wssi pobožnosti a silecheknosti. Nebo toti gest dobré a wzácné před Spasitelem násjim Bohem. w prvním Lístu k Tymotheowi w 2. Kap. v. 1. 2. 3.

Poddání budte wsselikému lidstvímu Žržení pro Pána: budto Králi, gako nevyššímu, budto Vládarcům, gako od něho vyšlaným/ k vám stě zlé činjich. w prvním Lístu S. Petra w. 2. v. 13.

Manželům.

Muži (budte k Manželkám) spolu s nimi bydlíce podle vmení, gakožto mdegší nádobě ženské vdelegíce cti: Gakožto v spolu vědickám života milosti/ aby modlitby wasse neměly překážky. w prvním Lístu S. Petra w. 3. v. 7. a neměte se přjsně k nim k Kol. w 3. v. 19.

Manželkam.

Těž podobně v Zeny budte poddáne Mužům svým, gako Pánu, gakožto Sara poslušná byla Abrahamu, Pánem geg nazýwagje: Gegižto vy gste Deerky dobré činje; a nebojice se žadného prestrassenj. w prvním Lístu S. Petra w. 3. Kap. 1. 6.

Rodičům.

Abt Otcové nepopruzepte k hněvu Dítěk
E 2. son.

sondern ziehet sie auf in der Zucht und Vermahsnung zum HErrn Ephes. 6. v. 14.

Den Kindern.

Ihr Kinder seyd gehorsam euren Eltern in dem HErrn, denn das ist billig. Ehre Vater und Mutter, das ist das erste Gebot, das Verheissung hat, auf dass dirs wohl gehe, und du lange lebst auf Erden Ephes. 6. v. 1. 2. 3.

Den Knechten / Mägden / Tage- Löhner und Arbeitern.

Ihr Knechte, seyd gehorsam euren leiblichen Herren, mit Furcht und Zittern, in Einfältigkeit eueres Herzens, als Christo, nicht mit Dienst allein für Augen, als den Menschen zu gefallen; sondern als die Knechte Christi, dass ihr solchen Willen Gottes thut von Herzen, mit guten Willen. Lasset euch dünken, dass ihr dem HErrn dienet und nicht den Menschen, und wisset, was ein jeglicher Gutes thun wird, das wird er von dem HErrn empfahen, er sey ein Knecht oder Freyer. Ephes. 6. v. 5. 6.

Denn Haß-Herren und Haß-Frauen.

Ihr Herren, thut auch dasselbige gegen ihnen,
swoch

svých; ale vychovávejte ge w cwicenj a w
napomjnánj Páne f Efzezskym w. 6. v. 4.

Dítčák.

Dítky poslouchejte Rodiců svých w Pánu:
Nebot gest to spravedlivě: Eti Otce svého y
Matku, (totož gest Přikazání prwuj s Záslub-
vím) aby dobré bylo tobě, a aby byl dluhov-
věký na Zemi. f Efzez. w. 6. v. 1. 2. 3.

Služebnickým / Děvkám, Na- děničkům, a giným f dílu nagatým.

Služebnicy budte posslanní Pánuw tělesných,
s vásnj a s strachem, w sprostnosti Srdce svého,
galo Krysta: Ne na oto slaužice, galo
ti, genž se lidem libiti výslugj: ale galo
Služebních Krystovi, cincce wúli Boži ztě dusse:
S dobran myslí slaužice, galožto Pánu, a ne
Lidem; Vědouce, že čožbykoli gedenkaždý
včinil dobrého, za to výplatu mohti má od Pá-
na, buđto Služebník, buđto svobodní. f Efzez-
skym w 6. v. 5. 6.

Otcům a Matkám Czeledníjm.

Wy Páni, též se tak měgte knjm, odpansslegjce
pohrůžky/ vědouce, že y wy také máte Pána své-
und
E 3

und lasset das dräuen, und wisset, daß auch euer Herr im Himmel ist, und ist bey ihm kein Ansehen der Persohn. Ephes. 6. v. 9.

Der gemeinen Jugend.

Ihr Jungen, seyd unterthan den Eltesten, allesamt seyd untereinander unterthan, und halzet vest an der Demuth. Denn Gott widerstiehet den Hoffärtigen, aber den Demüthigen giebt er Gnade. So demüthiget euch nun unterm die gewaltige Hand Gottes, daß er euch erhöhe zu seiner Zeit. 1. Petr. 5. v. 5.

Den Wittwen.

Das ist eine rechte Wittwe, die einsam ist, die ihre Hoffnung auf Gott stellet, und bleibt am Gebeth und Flehen Tag und Nacht. Welche aber in Wollüstien lebet, die ist lebendig todt. 1. Timotheus. 5. v. 5.

Der Gemeine.

Du sollt deinen Nächsten lieben als dich selbst, in diesen Worten sind alle Gebotth verfasset. Gal. 5. v. 14.

Ein jeder lern seine Lection,
So wird es wohl im Hause stohn.

ho w nebesyč, a přijmánj Osob učuj v něho
k Efzez. w 6. v. 9.

Obecné Mládeži.

Mladency, budeš poddání Starším; a všickni
Poddanost gebni druhým v každungte: Pokorau
vnitř se oždobte. Bůh záistě pyšným se pro-
stív, ale pokorným dává milost. Pokortej se
tedy pod mocnau Nuku Boží, aby was powy-
syl časem svým to prvnímu Listu S. Petra w 5.
v. 5.

Vdovám.

Kteráž právě wdowa gest a osaměla, mál
naděj w Bohu, a trvát na Moudrých a
svatých žádostech dnem y noč. Ale chlupná,
živa gsauch, giz vmrela w prvním k Tymot.
w 5. v. 5.

Všem Wubec.

Přikázani (všeliké) w tomto slowni se zamírā:
Milovati budes bližního svého, gako sebe sa-
meho. Galat. 5. v. 14.

Geden každý ssetř Lekcy své,
Tak dům twůj bude státi ctne.

D. Martin Luthers
Vorrede,
 über
 Die Epistel St. Pauli an die
 Römer.

Diese Epistel ist das rechte Haupt-Stück des Neuen Testaments, und das allerlauterste Evangelium, welche wohl würdig und werth ist, daß sie ein Christen-Mensch nicht allein von Wort zu Wort aufwendig wisse; sondern täglich damit umgehe, als mit täglichen Brod der Seelen. Denn sie nimmer kann zu viel, und zu wohl gelesen oder betrachtet werden, und je mehr sie gehandelt wird, je kostlicher sie wird, und bas schmecket. Darum ich auch meinen Dienst dazu thun will, und durch diese Vorrede einen Eingang dazu bereiten, so viel mir Gott verliehen hat, damit sie desto bas von jedermann verstanden werde, dem sie bisher mit Glossen und mancherley Geschwätz übel verfinstert ist, die doch an ihr selbst ein helles Licht ist, fast genugsam die ganze Schrift zu erleuchten.

Außs erste müssen wir der Sprachen kündig werden und wissen, was St. Paulus meyнет, durch diese Worte, Gesetz, Sünde, Gnade, Glaube,

D.

D. Martina Luthera
 P r e d i c t u w a
 na
 Epistolu Pawla k Rijmanum.

Tuto Epistola gest prâwé hlawnj Českâ no-
 věho zákona, a to negčisíssji Ewangelium,
 která giste hodna gest, aby gi Křestánský - Elo-
 věk ne gen Slovo od Slova spomíti wéděl,
 ale s ní každodenně zacházel, gako s každoden-
 ním Chlebem Dusse. Nebo ona nemůže nikdy
 dosti a dobře vyvěna, nebo povozována být,
 ano čím więcegi rozgjmána bývá, tím wýborneg-
 ssi se nachází, a tým lepssi chut dává. Proto gá-
 také man Službu nato vynaložiti, a řeře tuto
 Předmluvu k ní Přístup připraviti chey, tak gak
 mně Bůh darův propučil, aby tím lepegi ka-
 ždý gj wyrózuměti mohl. Nebo až posavád s
 Glossy a minohými bášněmi zle zatěmněná byla,
 která syce sama w sobě, gasné Swětlo gest, a tě-
 měr dostatečná cele Písmo wysvětliti.

Negprwé musíme Způsobu mluvenj potvědo-
 mi být, a wěděti, co S. Paweł mhnj řeře ta
 Slova : **Zákon, Sprách, Milost, Wéra**

Gerechtigkeit, Fleisch, Geist, und dergleichen, sonst ist kein Lesen nütz daran.

Das Wörtlein Gesetz, must du hier nicht verstehen menschlicher Weise, daß eine Lehre sey, was für Werck zu thun, oder zu lassen sind, wie es mit Menschen-Gesetzen zugehet, da man dem Gesetz mit Wercken genung thut, obs Herz schon nicht da ist. Gott richtet nach des Herzens-Grund, darum fordert auch sein Gesetz des Herzens Grund, und lässt ihm am Wercken nicht begnügen sondern straffet vielmehr die Werck ohn Herzen-Grund gethan, als Heucheleyn und Lügeln.

Daher alle Menschen Lügner heissen Psalm 116, 11. Darum, daß keiner aus Herzens-Grund Gottes Gesetz hält, noch halten kann, denn jedermann findet bey sich selbst Unlust zum Guten, und Lust zum Bösen. Wo nun nicht ist freyelust zum Guten, da ist des Herzen-Grund nicht anGesetze Gottes, da ist denn gewißlich auch Sünde, und Zorn verdienet bey Gott, obgleich aufwendig viel gurer Werck und ehrbares Leben scheinen.

Daher schleucht St. Paulus Cap. 2. daß die Jüden alle Sünder sind, und spricht: daß allein die Thäter des Gesetzes gerecht sind bey Gott; will damit, daß niemand mit Wercken des Gesetzes Thäter ist; sondern saget vielmehr zu ihnen also: Du lehrest, man solle nicht ehebrechen, und du brichst die Ehe: Item, worinnen du einen andern richtest, darinnen verdamnest du dich selbst, weil du eben dasselbige thust, daß du rich-

Spraz

Spravedlnost, Telo, Duch, a tém podobná;
ginák wsecko čtení gest bez výitku.

Ekrze to Slovičko, Žákon, nemusyš zde rozuměti po lidstvu, Včenj o Skutých, který činění a nebo zanechání býti magj: gako se s Lidstvimi žákonu děge, kdežto právum skutky se dosti činj, být srdece při tom nebylo: Bůh sandi podlé gruntu Erdece: protož vyhledává také geho žákonu gruntu srdece, a nedá se samými skutky spokojiti; ale třesce raděj Skutky bez gruntu srdece činěné, gakožto pokrytství a Lest.

Proto wssickni Lídě Cháři slowan, w Žalmu 116, 12. je žádný z gruntu Erdece Božského žákonu neplní, ani plniti nemůž, když každý nachází v sebe sami neljnost k dobrému, a ljnost ke zlému. Kde tedy není svobodné ljnosti k dobrému, tu není Grantu a vnitřnosti Erdece k žákonu Božjmu, tu gest tedy gisotně také hřich a hněv jáskauzený v Boha, být se zevnitř množí dobrý Skutkové a počešiny Život ukazoval.

Odtud zavírá St. Paweł w Ráp. 2. je Židé wssickni hříšnijey gsau, a prawi w 13. Je sami činitelé žákonu spravedliwi gsau před Bohem. Chce tudy dokázati, že žádný s Skutky, žákonu činitelem není; nýbrž prawi raděj knižně takto: Ty vejs, že nemá Cyzoloženo býti, a sam cyzoložis. Ktoumu, wčem ty giného sandis, wtom zatracujes sebe samého, když rovně to činjs, eo na ginem tupis. Gakoby říjch Chleb: Ty zevnitř hersky gsy žiw w Skuzest

test, als solte er sagen: du lebest äußerlich sein in
des Gesetzes-Werken, und richtest, die nicht also
leben, und weisest jedermann zu lehren, den Split-
ter siehest du in der andern Auge, aber des Bal-
cken in deinem Auge wirst du nicht gewahr
Mat. 7, 3.

Denn ob du wohl aufwendig das Gesetz mit
Werken hältest aus Furcht der Straffe, oder
Liebe des lohns, so thust du doch alles ohne freye
Lust und Lieb zum Gesetz, sondern mit Unlust und
Zwang, woltest lieber anders thun, wenn das Ge-
setz nicht wäre, daraus sichs denn schließt, daß du
von Herzen Grund dem Gesetze feind bist. Was
ist's, denn daß du andere lehrest nicht stehlen, so
du im Herzen selbst ein Dieb bist, und äußerlich
gerne wärest, wenn du dürftest? Wiewohl auch
das äußerliche Werck in die Länge nicht nach blei-
bet, bey solchen Heuchlern. Also lehrest du an-
dere, aber dichselft nicht, weisest auch selbst nicht,
was du lehrest, hast auch das Gesetz noch nie ver-
standen. Ja dazu mehret das Gesetze die Sün-
de, wie er saget am 5. Cap. v. 20. darum, daß ihm
der Mensch nur feinder wird, jemehr es fordert,
was er keines kann.

Darum spricht er am 7. Capitel v. 14. das Ge-
setz ist geistlich, was ist das? wenn das Gesetze
leiblich wäre, so geschehe ihm mit Werken genug,
nun es aber geistlich ist, thut ihm niemand genug,
es gehe denn von Herzen Grund alles, was du
thust. Aber ein solches Herz giebt niemand, denn
tich

tejch Zákona, a soudíš ty, který tak živí nejsau, a vždy každého včeti a trestati; Měru w oku Bratra znamenáš, ale Brewna w oku svém nevidíš. Mat. 7. 3.

Nebo ačkoliže žewnitě Zákon s Skutky plnijš
s strachu pokuty neb z milování odplaty, však
činjš předevsice všecko bez svobodné lžbosti a lásky
k Zákonom, ale s neljbosí a s nucením, chlebys
radegi gináče činiti, kdyby Zákona nebylo.
Odkud se zavíra, že z gruntu Srdce Zákona
Nepřítel gsy. Co gest tedy, že ty gine včjs, že
nemá rádzeno byti, když ty w srdech sam zloděg
gsy, a žewnitě rad bys byl, kdybys smíš? Gaz-
tož také žewnitě skutek nedlauho poostává w
takových Pokrytcůw. A tak wyvěugeš gine a
sebe samého né; newjs také sam, co ty včjs,
aniž gsy Zákonom gessté kdy dobré wyrozumíš.
Aho k tomu, Zákon množ hřich, gakž on prawej
w Kap. 5, 20. protože člověk k Zákonom tím
wětší neljbosí ma, čím více on vyhledáva toho,
čehož Člověk naplnit nemůže.

Pročež prawej w Kap. 7, 14. Zákon gest duchovní, Co gest to? Kdyby Zákon tělesný byl,
tehdy mohloby genu skutky dosti včiněno byti:
Poněvadž ale duchovní gest, nečinj mu žadny
dostí, lečby slo z gruntu srdce všecko, co činjš.
Alle takového srdce nedává žadný, než Duch

E 7 Gottes.

Gottes Geist, der machet den Menschen dem
Gesetze gleich, daß er Lust gewinnet zum Gesetze
von Herzen, und hinfort nicht aus Furcht noch
Zwang, sondern aus freyen Herzen alles thut.
Also ist das Gesetze geistlich, das mit solchen geist-
lichen Herzen will geliebet und erfülltet seyn, und
fordert einen solchen Geist. Wo der nicht im
Herzen ist, da bleibet Sünde, Unlust, Feindschaft
wider das Gesetz, das doch gut gerecht und heilig,
ist.

So gewöhne dich nun der Rede, daß viel ein
ander Ding ist, des Gesetzes Werck thun, und das
Gesetz erfüllen. Des Gesetzes Werck ist alles, das
der Mensch thut, oder thun kann am Gesetze, aus
seinen freyen Willen und eigenen Kräfftten. Weil
aber unter und neben solchen Wercken bleibt im
Herzen Unlust und Zwang zum Gesetze, sind sol-
che Werck alle verlohren, und kein nütze. Das
meynet St. Paulus Cap. 3. v. 20. Da erspricht:
Durch Gesetzes-Werck wird kein Mensch vor
Gott gerecht. Daher siehest du nun, daß die
Schul-Zäncker und Sophisten, Verführer sind,
wenn sie lehren, mit Wercken sich zur Gnade be-
reiten. Wie kan sich mit Wercken zum guten
bereiten, der kein gut Werck ohne Unlust und
Unwillen im Herzen thut? wie soll das Werck
Gott gelüsten? das aus einen unlustigen und
widerwilligen Herzen geht.

Aber das Gesetz erfüllen, ist mit Lust und Liebe
sein Werck thun, und frey ohne des Gesetzes
swach,

swatý, kterýž člověka s Zákonem srovnáva, takže vši všihošť k Zákonu srdečnan ma, a napotom nic i bázne a mutkání, ale raděj z dobrovolněho srdece všecko činj. Tak tedy Zákon gest duševny, genž z takovým duchovním srdecem chce milován a naplněn byti, a vyhledáva takového Ducha. Kde ten v srdeci není, tu žítá hřích, neljhost, a nepřátelství proti Zákonu, kterýžto však dobrý, spravedlivý a svatý gest.

Tedy zivými této řeči, že muohem gina vše gest, skutky zákona ciniti, a gina Zákon naplniti. Skutek Zákona gest všecko to, co člověk činj, a nebo činiti může podle zákona, ze své svobodné vůle a vlastní moct. Poněvadž pak mezi takými skutky, a při nich žítá v srdeci neljhost a nucení k Zákonu, gsa takový skutkově všicknij zmarenj a nevžitecnj. A to gest, co S. Paweł miní v Kap. 3. 20. kdež by se křeze Skutky Zákona nebude před Bohem ospravedlněn žádný člověk. Odkudž vidjíš nyní, že Školmistrí svárliví, a Muderáckové kapasiví, svodnijey gsa, když všegej, je máme s Skutky sebe k milosti připraviti. Jak se ten může s Skutky k dobremu připraviti, který žádneho dobrého skutku bez neljnosti a nechuti srdece svého nečinj? A kteráž se takový skutek může Bohu líbiti, genž z nelibeho a nepovolného Srdece pochází?

Alle Zákon plniti, gest s Ljbstí a Láskan Skutzky geho činiti, a svobodně bez Zákona nenejen,
Zwang

Zwang, götlich und wohl leben, als wäre kein Gesetz oder Straße. Solche Lust aber freyer Liebe giebt der heilige Geist ins Herz, wie er spricht Cap. 5, v. 5. Der Geist aber wird nicht, denn allein in, mit, und durch den Glauben an Jesum Christum gegeben, wie er in der Vorrede saget. So kommt der Glaube nicht, ohne allein durch Gottes-Wort oder Evangelium, das Christum prediget, wie er ist Gottes Sohn, gestorben und auferstanden um unsern Willen, wie er am 3. Cap. v. 25, Cap. 4, v. 14, und Cap. 10, v. 4 saget.

Daher kommts, daß allein der Glaube gerecht macht, und das Gesetz erfüllt, denn er bringet den Geist aus Christi Verdienst, der Geist aber macht ein lustig und frey Herz, wie das Gesetz fordert, so gehen den die guten Werke aus den Glauben selber, das meynet er am 3. Cap. v. 3r. nachdem er des Gesetzes Werk verworffen hatte, daß es lautet, als wolte er das Gesetz aufheben durch den Glauben. Nein (spricht er:) Wir richten das Gesetz an durch den Glauben, das ist, wir erfüllens durch den Glauben.

Sünde heisset in der Schrift nicht allein das äußerliche Werk am Leibe; sondern alle das Geschäffte, das sich mit reget und beweget zu dem äußerlichen Werk, nemlich des Herzen-Grund mit allen Kräfftien. Also, daß das Wörlein thun, soll heissen, wann der Mensch ganz dahin fällt und fähret in die Sünde. Denn es ges-

Bogk

Boží a dobré životu býti, jakoby nebylo jásného přikázání, nebo pokuty. Takovou lásost, nebo svobodnou lásku dává Duch svatý v srdci, jakž ondj v Kap. 5, 5. Duch pak nebywa dán, než toliko v Wjře, s Wjrou, a řeče Wjru v Krysta Gejzíse / jakž v Předmluvě vznamuge. Tak tedy Wjra nepřichází, než genom řeče slovo Boží a Ewangelium, genž Krysta řáže, že on gsa Syn Boží a člověk / vničel, a smrtivých vstal pro nás, jakž píše v Kap. 3, 25. Kap. 4, 25, Kap. 10, 4.

Odtud pochází, že sama Wjra činí spravedlivých, a Zákon naplní, nebo přináší s sebou téhož Ducha z Zásluh Krystových: Ten Duch pak činí veselé a ohotné srdce, jakž Zákon vyhledává, tak gdau potom dobré řeckové s Wjry dobrovolně sami. To on mjení v Kap. 3, 31. Když řecky Zákon byl zavrhl, což byl, jakoby Zákon řeče Wjrou vypraviditi chci: Nikoli (praví on) My tvořdijme Zákon, totiž řeče Wjru, to gest, mi naplníme Zákon řeče Wjru.

Hřich, slugé v Písmé, ne gen ženitřej řeckého Těla, ale všecko to konání, genž se spolu hýbá a působí v ženitřej řecku, totiž grunt srdce, se všemi mocnostmi; tak je to slovo Bonati, slanti ma, jako když člověk cele a plně v Hřich padá, a v něm leze. Nebo jádny
Schiehet

schiehet auch kein äusserl. Werck der Sünde, der Mensch fähre denn ganz mit Leib und Seel hinan. Und sonderlich siehet die Schrifft auss Herz, und auf die Wurzel und Haupt Quell aller Sünde, welche ist der Unglaub im Grund des Herzens, also, daß, wie der Glaube allein gerächt macht, und den Geist und Lust bringt zu guten äusserlichen Werken, also sündiget allein der Unglaube, und bringet das Fleisch auf, und Lust zu bösen äusserlichen Werken, wie Adam und Eva geschah im Paradies. 1 Buch Mos. 3, 6.

Daher Christus allein den Unglauben Sünde nenret, da er spricht Joh. 16, 8. der Geist wird die Welt straffen um die Sünde, daß sie nicht glauben an mich. Darum auch, ehe denn gute oder böse Werke geschehen, als die guten oder bösen Früchte, muß zuvor im Herzen da seyn Glaube oder Unglaube, als die Wurzel, Saft und Haupt Kraft aller Sünde. Welches in der Schrift auch darum der Schlangen-Kopf und des alten Drachen Haupt heisset, von des Weibes-Saame zerstreten musste, wie Adam verheissen ward. 1. Buch Mos. 3, 15.

Gnade und Gabe sind des Unterschieds, daß Gnade eigentlich heisset Gottes Huld oder Gunst, die er zu uns trägt bey sich selbst, aus welcher er geneigt wird, Christum und den Geist mit seinen Gaben in uns zu giessen, wie das aus dem 5. Cap. v. 15. klar wird, da er spricht: Gnade und Gabe in Christo ic. Ob nun wohl die Gaben und

seus

Stutek hřícha zewnitřenj se nekoná, w kterýžby
člověk cele z Ľekem v z dussu newleží a nepadl.
Obzvláště pak Písmo hledj do srdece, a na
kořen a pramen všeho hřícha, genž gesti newéra
v těněnostech Srdce. Podobně gako samá
Vjra činj spravedliwá, Ducha a ljbost dává,
Idobrym zewnitřným řeckým, tak samá newéra
hřessi a powzbuzuge Ľelo a žádost k zewnitřným
žlým řeckým, gakož se z Adamem a z Ewan-
stalo w Nagi. Gen. 3, 6.

Protož také Krystus samau Newérnu hříchem
gmenuge. Když dí v S. Jana 16, 8. Duch bude
objevovatati svět z hříchu, že newérj we mně.
Proto také dějvěgi nežli dobrý a nebo zlý řecký
kowě se konají / gakožto dobré a nebo zlé D
wocte / musy w srdeč dějwe býti Vjra anebo
Newéra, gakožto kořen, semeno a přední moc
hřícha všeho; čož se w Písmě hadi hlawau
a starého dračka hlawu gmenuge, kteraužto Se-
meno Ženy Krystus potříti musy, gakož Adas-
movi žassljbeno gesti Gen 3, 15.

Milost a Dar gšan toho roždjsku, že Mil-
lost vlastné sluge Přijzen a dobrotnosti Boží,
kterauž knám ma w sobě, z níž nakloněn bývá
k vylití vnaš Krystia a Ducha Swatého, s Da-
rým geho/ gakž w Kap. 5/ 15: patrné gesti, kdežto
prawí: Milost a dar w Krystu re. Alekoli da-
rowě a Duch vnaš každodenně rostou, a gesste
Geist

Geist in uns täglich zunehmen, und doch nicht vollkommen sind; daß also noch böse Luste und Sünde in uns übrig bleiben, welche wider den Geist streiten, wie er sagt Röm. 7, 14. und Gal. 5, 17. und wie 1. Buch Mose. 3, 15. verkündiget ist der Hader zwischen des Weibes-Saamen, und der Schlangen-Saamen; so thut doch die Gnade so viel, daß wir ganz und für vollgerecht vor Gott gerechnet werden, denn seine Gnade heilet und stückt sich nicht, wie die Gaben thun, sondern nimmt uns ganz und gar auf in die Huld, um Christus unsers Fürsprechers und Mittlers willen, und um, daß in uns die Gaben angefangen sind.

Also verstehest du dann das 7. Cap. da sich St. Paulus noch einen Sünder schilt, und doch im 8. Cap. spricht: es sey nichts verdamlich s an denen, die in Christo sind, der unvollkommenen Gaben und des Geistes halben. Um des ungestüten Fleisches willen sind wir noch Sünder, aber weil wir an Christum Glauben, und des Geistes Anfang haben, ist uns Gott so brünnstig und gnädig, daß er solche Sünde nicht achten noch richten will, sondern nach dem Glauben in Christo mit uns fahren, bis die Sünde getötet werde.

Glaube ist nicht der menschliche Wahn und Traum, den etliche für Glauben halten, und wenn sie sehen, daß keine Besserung des Lebens noch gute Werke folgen, und doch vom Glauben viel doß-

dokonalj negsau, tak je zlá žádost a hřich w nás gessele pozůstavají, a proti Duchu bogugj, gakž on prawj w Kap. 7, 14. Galat. 5, 17. a gako Gen. 3, 15. předpovědno gest nepráteleství mezi Semenem Ženy, a Semenem hada; wssak působj předce milost tak mnoho, že cele a dokonale spravedlivj před Bohem počtenj bywame. Nebo geho Milost nerozděluje a nečasťuje se, gako darové, nybrž přejima nás cele w Lasku, a prijetiwošt pro Krysta nashého Přijmuvce a Prostředníka, a proto je wnaš ti darové zaslatj gsa.

Tak rozumijš tedy Kap. 7, 14. seq. Edež se swaty Paweł gesse hrissněm nazýva, a wssak Kap. 8. 1. prawj: Ze nenj žádného odsauzenj na těch, genž gsa w Krystu Gejissi, byl pak darové a Duch vnašch nedokonalj byli. Pro nevinnětvené Čelo gsmě gesse hrissnj; ale poněvadž w Krysta věřjme, a Ducha počátky máme, Bůh gest nám dobrotiwy a milostniwy, že takovy hřich snáší, a w sanci neberě, ale podle vjry w Krysta s námi zachází, až hřich vnitřen bude.

Wjra nenj lidstě nějaké domněnij a nebo Šen, gak některj to za vjru magj; a když wi-děj, že nenasleduje polepšenj Života a dobré skutkowé, ačkoli o Wjře mnoho slyseti a mlu-witi mohau, padagj w blud, že vjkagj: Wjra nenj dostatečná, musí také dobré skutky činiti, kdo chce pobožny a spasený horen

hören und reden können, fallen sie in den Irrthum, und sprechen: der Glaube sey nicht genug, man müsse Werke thun, soll man fromm und selig werden. Das macht, wenn sie das Evangelium hören; so fallen sie daher, und machen ihnen aus eigenen Kräften einen Gedanken im Herzen, der spricht: ich glaube. Das halten sie denn für einen rechten Glauben; aber wie es ein menschlich Gedicht und Gedanke ist, den des Herzens Grund nimmer erfähret, also thut er auch nichts, und folget keine Besserung hernach.

Aber der Glaube ist ein göttlich Werk in uns, das uns wandelt und neu gebirret aus Gott, Joh. I, 13. und tödtet den alten Adam, macht uns ganz andere Menschen, von Herzen, Muth, Sinn und allen Kräften, und bringt den heiligen Geist mit sich. Es ist ein lebendig, geschäftig, thätig, mächtig Ding um den Glauben, daß es unmöglich ist, daß er nicht ohne Unterlaß gutes sollte wirken. Er fraget auch nicht, ob gute Werke zu thun sind, sondern ehe man fraget, hat er sie gethan, und ist immer im thun. Wer aber nicht solche Werke thut, der ist ein glaubloser Mensch, tappet und siehet sich um nach den Glauben und guten Werken, und weiß, weder was Glaube oder gute Werke sind, wäschet und schwätzt doch viel Worte vom Glauben und guten Werken. Glaube ist eine lebendige und erwogene Zuversicht auf Gottes Gnade, so gewiß, daß er tausend mal darüber stirbe. Und solche Zuversicht und Erfahrung Götlicher Gnade

bysti. Prjedina toho gest, když slyšegi Ewangelium, sami svau Mocu sobě w Šrdce taková Myšlení wywaděgj, podle kterého prawěgj: Bā weřim. A držegj to za prawau wjru: Alle podobně, gavoz to gen toliko lidské myšlení a nálezek gegich vlastní gest, gehoz grunt srdece mldy neokusuge, tak také nemá žádné moch, a nepůsobí polepšení Života.

Alle Wjra gest Božské dýlo w nás, genž nás proměněnge a znovu rodí z Boha, Jan. I, 13. mrtvij starého Adama, činj nás do konce gine. Vidi w Šrdci, myslí, myněnij a všech mozech, a přináší Duch svatého s sebou. O giste, Wjra gest živá/ dělná, působjich a mocna vše, vna nemůže než vždycky konati to, co dobrého gest, nepta se/ takeli gest potřebí dobré skutky činiti; ale před optánjem ge činj, a vždycky gest w konání, a dýle dobrém; kdo pak nelkoná takového dýbraho dýla a skutku/ ten gest člověk prázdný Wjry, pn maká a hledá okolo sebe Wjry, a newj co Wjra a dobrý skutkové jsou, swastá rošťak, a mnoho mluví o Wjre a dobrých skutcích. Wjra gest živá a cele vddaná důvěrnost w Milost Boží, tak gistrotuň, žeby tisyc smrtí nad tím volila. A takova důvěrnost a známost milosti Boží, weselé, živujíce a ochotné srdece k Bohu a k všemu Stvořenj činj, coz Duch svatý půze maz

de machet frölich, trozig und lustig gegen Gott und alle Creaturen, welches der heil. Geist thut im Glauben. Daher der Mensch ohne Zwang willig, und lustig wird jedermann gutes zu thun, jedermann zu dienen, allerley zu leiden, Gott zu Lieb und Lob, der ihm solche Gnade erzeigte hat. Also daß ohnmöglich ist, Wercke vom Glauben zu scheiden, ja so wenig als Brennen und Leuchten vom Feuer mag geschieden werden. Darum siehe dich für, für die neben eigenen falschen Gedanken und unnützen Schwäzern, die von Glauben, und guten Werken flug seyn wollen zu urtheilen, und sind die grössten Narren. Bitte Gott, daß er den Glauben in dir wirke, sonst bleibest du wohl ewig ohne Glauben, du dichtest und thust, was du wilt oder kanst.

Gerechtigkeit ist nun ein solcher Glaube, und heißtet Gottes Gerechtigkeit, oder die vor Gott gilt, darum, daß sie Gott giebt, und rechnets für Gerechtigkeit um Christus willen, unsers Mittlers, und macht den Menschen, daß er jedermann giebt, was er schuldig ist. Denn durch den Glauben wird der Mensch ohne Sünde, und gewinnet Lust zu Gottes Geboten, damit giebt er Gott seine Ehre, und bezahlet ihm, was er ihm schuldig ist. Aber dem nächsten dieneter williglich, womit er kann, und bezahlet damit auch jedermann. Solche Gerechtigkeit kan Natur, freyer Wille und unsere Kräfte nicht zuwege bringen, denn wie niemand ihm selber kan den Glauben geben, so kan er auch den Unglauben nicht wegnehmen, wie will er denn eine einzige kleine

sobj

sobij v Wjře. Od kudž člověk bez nucenj ochotnijá
chtivý gest, každému dobré činiti, každému slau-
žiti, wossecko trpěti, z Lásky k Bohu, a k slávě ge-
ho, kterýž tokové milosti gemu proklázati ráčil.
A tak nemžné gest skutky od Wjry odkauciti,
gakó nemžné gest palciwost a swětlo ad ohňe
odděliti. Protož sjetr se před twým wlastním
ſtalešným doméním, a před daremnými Zwáčj,
genž o Wjře a dobrych ſkutečných maudré chtěj
ſauditi, a gau neywětſſi Blážnji. Zádeg Boha,
aby w tobě Wjry působil, gináč zůstaneš na wěky
bez Wjry, bys pak zpytovaš, myslíš a činíš, co
chceš, a můžeš.

Sprawedlnost tedy, gest takowá Wjra, a
gmenuje se sprawedlnost Boží, a nebo která před
Bohem plati: proto ze Bůh gi dāvā a přičítá
k sprawedlnosti pro Krysta našeho Prostředníka,
a wede tak člověka, že on každému dāvā, co po-
winen gest. Nebo ſrje Wjru zbawen bywá
člověk hřicha, a nabýwá chuti a chciwoſti k Zá-
konu Páne, a tak dāvá Bohu geho cest, a plati
to, co powinen gest: Blízajšmu pak slauži ochot-
ně s čim může, a tak dāvá každému, co powi-
nen gest. Takowan Sprawedlnost ne přináší
náſse přirozenj, swobodná Wule a nebo náſse
možnost; nebo gakó žádný nemůže sobě Wiru
dáti, tak nemůže sobě žádný newěry odnisti; gakž
tehde v ten neymenassj hřich sám z sebe segme?
Protož wossecko gest Faleš, Polkrytswj a hřich,

F

Sünde

Sünde wegnehmen? Darum ist alles falsch, Heucheleyn und Sünde, was außer dem Glauben, oder in Unglauben geschiehet, Röm. 14, 23. es gleisse, wie gut es mag.

Fleisch und Geist, must du hier nicht also verstehen, daß Fleisch alleine sey, was die Unkenschheit betreffe, und Geist, was das innerliche im Herzen betreffe, sondern Fleisch heisset St. Paulus, wie Christus Joh. 3, 6. Alles, was aus Fleisch geböhren ist, den ganzen Menschen mit Leib und Seele, mit Vernunft und allen Sinnen, darum, daß es alles an ihm nach dem Fleisch trachtet, also daß du auch denn fleischlich wisset zu heissen, der ohne Gnade von hohen geistlichen Sachen viel dichtet, lehret und schwächet, wie du das aus den Werken des Fleisches Gal. 5, 19. wohl kanst lernen, da er auch Rezerey und Hass, Fleisches-Werke heisset, und Röm. 8, 3. spricht: daß durchs Fleisch das Gesetz geschwächet wird, welches nicht von Unkenschheit, sondern vor allen Sünden, allermöest aber von Unglauben gesagt ist, der das aller geistlichste Laster ist.

Wiederum auch den geistlich heisset, der mit den alleräußerlichsten Werken umgehet, als Christus, da er der Jünger Füsse wusch und Petrus, da er das Schiff führte, und fischete. Also, daß Fleisch sey ein Mensch, der inwendig und auswendig lebet und wircket, das zu des Fleisches Nutz

co bez Víry, a nebo w newěre se koná k Rjm.
14, 23. byť se zewnitř sítvěly gaf čtělo.

Tělo a Duch nemusyš zde tak rozuměti, gaf
koby Tělo bylo to, co od chlupnosti pochází; a
duch co od vnitřnosti Srdece pochází; ale S.
Pawel gmenuje Tělo, gako v Krystus a S. Jea-
na z/ 6. wſecko, co se z Těla narodilo, celeho
člověka, S. Čelem v ys dussi, s Rozumem a
s Myssi, proto je wſecko, co vnitř gest, Těla
hledá, a telesně smyslenu gest; tak abys v toho
gmenoval telesného, který bez milosti o myso-
kých duchowných wézech mnoho zpytuge, věj a
mluví, gakož z Skutkuw Těla k Galat. 5, 19.
wyváti se můžes, kdež se Sekty a Závisti Skut-
kowé Těla gmenují, a k Rjm. 8. dj: že pro Tělo
Zákon mldý býva, což se ne o Chlupnosti toliko,
ale o wšech hříšních, neywice pak o newěre pravoj,
genž ten neyduchownegsji hřich gest.

Na proti tomu, Duch se gmenuje také to,
co s těmi neyzewni třeněgssjmi Skutky zachází,
gako: Když Krystus Vcedlníkum nohy myl:
Petr na lodi gel, a ryby kowil. Tak Tělo gest
člověk, který vnitř v zewnitř živ gest, a koná
co Tělu vžitečné gest, a k časnému Životu slauz
j. Bez takového Rozumu těchto slov, mldy

und geistlichen leben dienet. Ohn solchen Verstand dieser Wörter, wirst du diese Epistel St. Pauli, noch kein Buch der heiligen Schriftt nimmermehr verstehen. Darum hüte dich für allen Lehrern, die anders diese Worte brauchen, sie seyn auch, wer sie wollen, qbs gleich Origines, Ambrosius, Augustinus, Hieronymus und ihres gleichen und noch höher wären.

Nun wollen wir zur Epistel greissen.

Dieweil einem Evangelischen Prediger gebühret am ersten durch Offenbahrung des Gesetzes und der Sünden alles zu straffen und zu Sünden machen, das nicht aus dem Geist und Glauben an Christum gelebt wird, damit die Menschen zu ihrem eigenen Erkäntniß und Jammer geführet werden, daß sie demüthig werden und Hülffe begehrten.

So thut St. Paulus auch und fähret an im 1. Capitel, und straffet die groben Sünden und Unglauben, die öffentlich sind am Tage als der Heyden Sünden waren, und noch sind, die ohn Gottes Gnade leben, und spricht: Es werde offenbahr durchs Evangelium Gottes Zorn von Himmel, über alle Menschen um ihres gottlosen Wesens und Ungerechtigkeit willen. Denn ab sie gleich wissen und täglich erkennen, daß ein Gott sey, so ist doch die Ma-

ty

ky této Epistole S. Pavla, ani které knize S. Psjma newyrozumíss. Protož ssete se všech včitelůw, kteríž ginak těchto slov výzwagi, nechť gsau kdo koli, byť byl Origenes, Ambroſius, Augustinus, Hieronymus, a ginj podobní a nebo vyšší.

Gijz přistaupjme k Epistole.

Poněvádž každému Ewangelitskému Kazateli náleží, křze zgewenj zákona a hřicha všecky trestati a hřichem vyklasovati, což Duch až Všry w Kryſta živo uenj, aby lidé k poznání sebe a své vlastní býdy přivedeni byli, tak aby se kovili a pomoci žádali:

Tak St. Paweł to činj. Začina w 1. Kap. a třesce veliké hřichy a newery, kteréž weregně a patrně gsau, gakož gsau byli hřichowé Pohánuw, a geseté gsau těch, genž bez milosti Boží Život wedou, a dž: Je se křze Ewangelium iwestuge hněw Boží s Nebe, proti každé nepravosti a bezbožnosti Lidi. Nebo ač wědž, a každodenně poznawagi, že Bůh gest, wssak Věřrozenj samo wsobě bez milosti tak zlé gest, že genu ani neděkuge/ ani ho necti, ale samo sebe

lur an ihr selbst außer der Gnade, so böse, daß sie ihm weder danket, noch ihn ehret; sondern verblendet sich selbst, und fället ohn Unterlaß in ärger Wesen, bis daß sie nach Abgöttereyen auch die schändlichsten Sünden, mit allen Lastern wircket unverschämt, und dazu ungestraft läset an andern.

Im 2. Cap. strecket er solche Straffe auch weiter auf die, so äußerlich fromm scheinen, oder heimlich sündigen, als die Juden waren, und noch alle Heuchler sind: die ohne Lust und Liebe wohl und erbarlich leben, und im Herzen Gottes Gesetz seind sind, und doch andere Leute gerne urtheilen, wie aller Gleissener Art ist, daß sie sich selbst rein achten, und doch voll Geizes, Hasses, Hoffarts und alles Unflats stecken. Matth. 23. 26. Die sind eben, die Gottes Güte versachten, und nach ihrer Härtigkeit den Zorn über sich häussen. Also, daß St. Paulus als ein rechter Gesetz-Erklärer, niemand ohne Sünde bleiben läset, sondern allen den Zorn Gottes verkündiget, die aus Natur oder freyen Willen, wollen wohl leben, und läset sie nichts besser seyn, denn die öffentliche Sünder; Ja er spricht: Sie seyn hartmütthige und unbüßfertige.

Im 3. Capitel wirfft er sie alle beyde in einen Haussen und spricht: Einer sey, wie der andere,
 zaslepuge;

jaslepuge / a padá bez p̄estáñj w horší sp̄usub
až po modlárství ty neyohawneýssi hřichy, se
všemi nepravostmi beze všého studu pachá,
a na gínyh netresce.

W Kap. 2. mstahuge takové Trestáñj dalegi
také na ty, genž zewnitř doběj se byti zdaj; a' e
tagne hřessi, gakoz Židé byli, a všickni Po-
krytci gsau; genž bez lásky a chuti, počešině
že vnitř zíwi gsouce/ vnitř Zákon Páně w ne-
závisti magi, a však giné Lidi odsazují, ga-
koz všechných Swatačků povaha gest, že se sa-
mí držejí za čisté, gessto vniž plno Lakomství,
hněwu, závisti, pychy/ a vši nedostoty wězy,
v. St. Mat. 23, 23. 26. To gsau ti, genž dobro-
tiosti Srdeč svého shromáždugj sobě hněw.
A tak S. Paweł, gakozto Wykladač Zákona,
žadného bez hřichu nenecháwa! užbrž všechnem
zvěstuje hněv Boží, genž z mocí Přirozenj a
Bůle své chtěj dobré zíwi byti, a nedopustit
gjm lepším slanti, nežli gsau zgewnj hříšných,
ano prawj, že gsau zatvrdiléhs a nefagjey-
hs Srdeč.

W 3. Kap. Všecky w geden hromada
spoguge a dí: Gest geden gako druhý, všickni
F 4 allzumahl

allzumahl Sünder vor Gott, ohn, daß die Juden Gottes Wort gehabt, wiewohl viel nicht daran geglaubet haben, doch damit Gottes Glaube und Wahrheit nicht aus ist. Und führet zufällig ein den Spruch aus dem 51. Psalm v. 6. daß Gott gerecht bleibt in seinen Worten, darnach kommt er wieder darauf und brauchets durch die Schrift, daß sie alle Sünder sind, und durch Gesetzes Werke niemand gerecht werde; sondern das Gesetz nur die Sünde zu erkennen gegeben sey. Darnach fähet er an, und lehret den rechten Weg, wie man müsse fromm und seelig werden und spricht: Sie sind alle Sünder, und mangeln des Ruhms, den sie an Gott haben solten, müssen aber ohne Verdienst gerecht werden, durch den Glauben an Christum, der uns solches verdienet hat durch sein Blut, und uns ein Gnaden-Stuhl worden von Gott, der uns alle vorige Sünde vergiebt, damit er bewisse, daß seine Gerechtigkeit, die er giebt im Glauben allein uns helfe, die zu der Zeit durchs Evangelium offenbahret, und zuvor durchs Gesetz und die Propheten bezeuget ist. Also wird das Gesetz durch den Glauben aufgerichtet, obwohl des Gesetzes-Werke damit werden niedergeleget sammt ihren Ruhm.

Im 4. Capitel als nun durch die ersten 3. Capitel die Sünde offenbahret, und der Weg des
heiligen

hříšných před Bohem, kromě že Židé měli
slovо Božј, wſtak myne ne množy wěrili, ačkoli
tudy, wěrnosti a Prawdy Božј newyprázdnilи;
a případně přivodj slova z Salmu 51, 6. Ze
Bůh spravedlivy žustáwa w Nečech svých.
A potom zase přichází na to, a dokazuje toho
Písmem, že wſtěkni hříšní gſau/ a z Skutkuw
Zákonu něbude spravedlivy žádný člověk, ale
Zákon je dán gest toliko pro poznání hřícha.
Potom začina ukazovati pravou cestu, jakbyz
chom mohli dobrý a spasenj byti, pravice: Wſtě-
ckni zagiſte zhříſili, a nemají slávy Božј.
Spravedlivy pak včiněnij býwagj ſkrze Wjru
w Krysta Gejjsje, kterýž nám to myſlaužyl Krivj
ſwan, a nám Trůnem milosti gest před Bohem,
genž nám wſecky predessle hříchy odpauſtj.
Abi dokázal, že samá spravedlnost, kterou nám
v Wjře dává, nám zpomáha, genž w tento čas
ſkrze Ewangeliu se zvěstuje, a před tím ſkrze
Zákon a Proroky oswědčená byla. A tak Zá-
kon ſkrze Wjru twrzen býwá: Ačkoli ſkutko-
wě Zákonu tudy vyprázdnení býwagj ſpolu y
s chvalou gegich.

W 4. Kap. Poněwádž w prvních třech Kapitolech hřích wygewen, a cesta Wjry k Spra-
zitelskému Glau-

Glaubens zur Gerechtigkeit gelehret ist, fähet er an zu begegnen etlichen Einreden und Ansprechen, und nimmt am ersten den vor, den gemeinlich thun alle, die von Glauben hören, wie er ohne Werke gerecht mache; und sprechen: soll man denn keine gute Werke thun? Also hält er ihm selbst vor den Abraham, und spricht: Was hat denn Abraham mit seinen Werken gethan? iſt alles umsonst gewesen? Waren seine Werke kein nütze und schleust, daß Abraham ohn alle Werke, allein durch den Glauben gerecht worden sey, so gar, daß er auch vor dem Werk seiner Beschneidung durch die Schrifft alslein seines Glaubens halben gerecht gepriesen werde. Buch Mosis 15, 6. Hat aber das Werk der Beschneidung zu seiner Gerechtigkeit nichts gethan, das doch Gott ihm gebot, und ein gut Werk des Gehorsams war, so wird gewißlich auch kein ander gut Werk zur Gerechtigkeit etwas thun; sondern wie die Beschneidung Abraham ein äußerlich Zeichen war, damit er seine Gerechtigkeit im Glauben beweise, also sind alle gute Werke nur äußerliche Zeichen, die aus dem Glauben so folgen, und beweisen als die guten Früchte, daß der Mensch schon innendig vor Gott gerecht sey.

Damit bestätigt aun St. Paulus als mit einen kräftigen Exempel aus der Schrifft seine wedlnostti

wedlnosti okázána byla; Začná on proti některým Otázkám a Sporům se obmezovati. A bude před sebe negprwe ten odpór, kterýž obecně ti, genž slyssi o Wjře, žě bez skutkův činj spravedlivá, přiwaděj a výkagj: Co pak nemame žádných dobrých skutkův činiti? A tak představuje sam sobě Abrahama, a dí: Co pak Abraham s swymi skutečny spůsobil? Zdáž to wsecko daremné bylo? Zdalij geho skutkově nevýsleční byli? A zavíra, že Abraham beze všech skutkův samau včerau spravedlivym včiněn gest; a to tak, že před skutkem svého obězánj skrze samau Wjru spravedlivy Písmem S. vyhlášowan bhwa. Gen. 15, 6. Gestli pak skutek geho Obězíj k geho Spravedlnosti nic nespůsobil, gesto geg Bůh sam přikázal, a byl dobrý skutek poslussenství; gisťe také aniz giny dobrý skutek něco k Spravedlnosti nespomůže. Díkyž gako obřízka Abrahamywa byla zewnitřním Znamenjem, kterým on swé spravedlnosti z výry dokazoval; tak také v wšíckni dobrý skutkově gsau Znamení, genž z Wjry následují a dokažou, gako Dwoce dobré, že člověk před Bohem v nitře gisť spravedlivý gest.

Cimž S. Pawel potvrzuje, gakožto mocným překladem Písma S. swé předešlé Včenj w F 6 rige

rige Lehre, Cap. 3. und führet noch dazu einen Zeugen David, aus dem 32. Psalm, der auch sagt, daß der Mensch ohne Werke gerecht werde, wiewohl er nicht ohne Werke bleibet, wann er gerecht worden ist. Darnach breitet er das Exempel aus wieder alle andere Werke des Gesetzes, und schliesset, daß die Juden nicht mögen Abrahams Erben seyn allein des Geblüts halben, vielweniger des Gesetzes Werke halben; sondern müssen Abrahams Glauben erben, wollen sie rechte Erben seyn, sintelmal Abraham vor dem Gesetz, beyde Mosis und der Beschneidung durch den Glauben ist gerecht worden, und ein Vater genannt aller Gläubigen. Dazu auch das Gesetz vielmehr Zorn wircke, denn Gnade, dieweil es niemand mit Lust und Liebe thut; daß vielmehr Ungnade, denn Gnade durch des Gesetzes Werk kommt. Darum muß allein der Glaube die Gnade Abrahå verheissen, erlangen, denn auch solche Exempel um unsert willen geschrieben sind, daß wir auch glauben sollen.

Im 5. Capitel kommt er auf die Früchte und Werke des Glaubens, als da sind Friede, Freude, Liebe gegen Gott und jedermann, dazu Sicherheit, Mut und Hoffnung in Trübsal und Leiden. Denn solches alles folget, wo der Glaube recht ist, um des überschwenglichen Guts willen, das uns Gott in Christo erzeugt.
Kap.

Kap. 3. v Wjre, a přiwordj gessie gednobo
Swědka Dawida z Žálu 32. když dí: Že
člověk bez skutku w sprawedliw býva, ačkoli
bez skutkuw nezustáwá, když ospravedlněn gest.
Z té příčiny rozzíruje ten Překlad proti všem
čném giniym skutkům Zákona, a zavrá, že
židé nemohou byti Dědičové Abrahamovi,
jen pro krewnost, mnohem méně pro skutky
Zákona; ale že Wjru Abrahamovu děditi muz-
segji, chtegjli oprawdowj dědičové býti; pone-
vadž Abraham / před Zákonem Mogžissos-
wym y před obřízkan spravedliwy gest
včiněn řeze Wjrau, a Otec všechněch Věřejcich
se gmenuge. Ktomin působi Zákon mnohem
více hněwu, nežli milost, nebo žádny ho s chutí
aljbosti neplní, takže více nemilosti, než milosti
řeze Zákon přichází. Protož musy samá Wjra
Milosti / Abrahamovi zaslíbené, dosahovati.
A takové Překlady pro nás napsány jsou, abyž
chom y my také věrili.

W 5. Kap. přichází k považování Dwotce
a skutkuw Wjry, gakž jsou Pokog, Nadost,
Láska k Bohu a k každému / k tomu Uglisštěni,
Potěšení, Smělost, Udatnost, Daňfanj w kaž-
dem sauženj a vtrpěnij. Nebo to všecko násle-
duje, kde Wjra oprawdowě se nachází / pro to
nesmírně dobré, které nám Bůh w Krystu pro-

get, daß er ihn für uns hat sterben lassen, ehe wir ihn darum bitten konnten, ja da wir noch Feinde waren. Also haben wir denn, daß der Glaube ohne alle Werke gerecht machet, und doch nicht daraus folget, daß man darum keine gute Werke thun soll, sondern daß die rechtschaf- fene Werke nicht aussen bleiben, von welchen die Werckheiligen nichts wissen, und dichten ihnen selbst eigene Werke, darinnen weder Friede, Freude, Sicherheit, Liebe, Hoffnung, Trost noch kei- nes rechten Christlichen Wercks und Glaubens- Art ist. Darnach thut er einen lustigen Aus- bruch und spassier-Gang, und erzehlet, wo beyde, Sünde und Gerechtigkeit, Tod und leben her- komme, und hält die Zweene fein gegen einander, Adam und Christum, will also sagen, warum müsste Christus kommen ein ander Adam, der seine Gerechtigkeit auf uns erbete, durch eine neue geist- liche Geburt in Glauben, gleichwie seiner Adam auf uns geerbet hatte die Sünde, durch die alte fleischliche Geburt. Damit aber wird kund und bestätigt, daß ihm niemand kann selbst aus Sün- de zur Gerechtigkeit, mit Werken helffen, so we- nig er kann wehren, daß er leiblich gebohren wird. Das wird auch damit bewiesen, daß das Göttliche Gesetz, das doch billig helfen sollte, so etwas helfen sollte zur Gerechtigkeit, nicht allein vñ Hülfe kommen ist, sondern hat auch die Sün- de gemehret, darum daß die böse Natur ihm desto
fazati

kázati ráčil, že geg wydal na Smrť pro nás/
 prwegj/ nežli gsmé ho mohli za to žádati, ano
 když gsmé gesse geho Neprátelé byli. A tak
 máme Zprávu, že Wjra bez skutků spraved-
 livá činj; wssak ztotoho nenásleduje, že proto
 nemáme dobrych skutků ciniti, alebrž, že při
 pravidiveg Míre nebude nedostatku na oprav-
 dových dobrých Skutkých, a to tokových,
 v kterých Skutko s Swatáckově nic nez-
 věděj: Nebo oni sobě sami wmyssię skutky,
 w kterých ani Pokoge, Radosti, Vgissěnij, Láska,
 naděje, potěšenj, ani galého Křestianského
 skutku, ani oprawdového spůsobu Wjry neujs.
 Potom wstupuge a prochazege se weselle,
 powídá odkud hřicha spravedlnost, smrt a Bz-
 vot pocházegi, a to dvě proti sobě stawj, to-
 tiz Adama a Krysta. A chce tak mnoho po-
 wieděti; Pro to musyl Krystus přijti, druhý
 Adam, aby swau spravedlnost nám w dědictví
 dal, srze giné a nové rozenj v Wjre: Gato
 prwnj Adam na nás vwedl dědictví hřicha
 srze staré tělesné rozenj. Tím se oznamuje a
 potvrdzuge, že žádný sobě nemůže z hřichům k
 spravedlnosti s swými skutky pomoci, tak gato
 nemůže zbraniti, aby tělesné narovenj nebyl;
 čož se take tím dokazuge, že Zákon Boži, genž
 by práwem měl pomáhati k spravedlnosti uade
 wšecko giné; ne koliko bez pomoci přichází,
 ale přes to hřich rozmožuge: Protož také poz-
 russené Přirozenj Lidské, tím wjce Zákona ne-
 seindert,

feinder wird, und ihre Lüste desto lieber büßen will, jemehr ihr das Gesetz mehret, daß also das Gesetz Christum noch nöthiger macht, und mehr Gnade fordert, die der Natur helfe.

Im 6. Capitel nimmt er das sonderliche Werk des Glaubens vor sich, den Streit des Fleisches mit dem Geist, vollend zu tödten die übrigen Sünden und Lüste, die nach der Gerechtigkeit überbleiben, und lehret uns, daß wir durch den Glauben nicht also gefreyet sind von Sünden, daß wir müßig, faul und sicher seyn sollten. Es ist Sünde da, aber sie wird nicht zur Verdammnis gerechnet, um des Glaubens willen, der mit ihr streitet. Darum haben wir mit uns selbst genug zu schaffen unser Lebelang, daß wir unsren Leib zähmen, seine Lüste tödten, und seine Gliedmassen zwingen, daß sie den Geist gehorsam seyn, und nicht den Lüsten, damit wir dem Todt und Auferstehung Christi gleich seyn, und unsere Tauffe vollbringen (die auch den Tod der Sünder und neu Leben bedeutet;) bis daß wir gar rein von Sünden, auch leiblich mit Christo auferstehen, und ewig leben.

Und das können wir thun spricht er, weil wir in der Gnade und nicht unter dem Gesetze sind. Welches er selbst auslegt, daß ohn Gesetz seyn, sey nicht so viel gesaget, daß man kein Gesetz habe, und
nāwiz

návidj, a tým raděgi swau Žádost glau wypouáwati chce/ čím wjeegi Zákon tomu brání. Tak je Zákon Krysta tým potřebněgssjho činj, a tým wje Milosti wypaledává / aby pěirození (porusšenemu) spomoženo bylo.

W 6. Kap. běže před sebe obzvláštñj skus-
tek Wjry, totiž bog ducha a Těla k vmarvnení
ostatkům hřicha a žádostí, které gesse po osprá-
wedlnění zůstávají. A myvčuge nás, že ſrize
Wjru negsme tak wyprossení od hřichu, že by-
chom bezpečni, leniví a zahálciví byti mohli,
gakdy giž žadného hřicha wje nebylo. Hřich
gesť gesste w nás/ ale nebywa přícten, k zatrac-
ení pro Wjru, která s ním boguge. A z té
příčiny máme dosti práce sami s sebou w celém
životě, abychom Tělo podmanovali, geho
žádosti mrtnili, a geho audy w službu podro-
bowali, aby poslussníj byli Duchu, a ně žádos-
tem/ tak abychom Smrti a Wzkríssenj Krysta
se připodobnūjice, Smrku wassého Křtu
plnili (genž take Smrt uassých hřichůw/ a
nowý život milosti, znamená) až dokud gsouce
cistí wšech hřichů, také podle Těla s Krystem
vstaneme, a weče živi budeme.

A to můžeme konati, gakž dž: Poněvádž
pod Milosti a ně pod Zákonem gsme. Cožon
sám tak wypkládá; že bez Zákona byti newyzna-
menává žadného Zákona nemíti, a činiti co by
môge

möge thun, was jedermann gesüsstet, sondern unter dem Gesetz seyn, ist, wenn wir ohn Gnade mit Gesetzes Werken umgehen, alsdann herrschet gewißlich die Sünde durchs Gesetz, sitemal niemand dem Gesetz hold ist von Natur, dasselbige aber ist grosse Sünde. Die Gnade aber macht uns das Gesetz lieblich, so ist dann keine Sünde mehr da, und das Gesetz nicht mehr wider uns, sondern eins mit uns.

Dasselbige aber ist die rechte Freyheit von der Sünde und von Gesetz, von welcher er bis ans Ende dieses Capitels schreibt, daß es sey eine Freyheit nur gutes zu thun, mit Lust und Wohlleben, ohne Zwang des Gesetzes. Darum ist die Freyheit eine geistliche Freyheit, die nicht das Gesetz aufhebet, sondern darreicht, was vom Gesetz gefordert wird, nemlich Lust und Liebe, damit das Gesetz gestillt wird, und nicht mehr zu treiben und zu fordern hat. Gleich als wenn du einem Lehn-Herrn schuldig wärest, und könntest nicht bezahlen, von dem möchtest du auf zweyerley Weise los werden, einmal, daß er nichts von dir nehme und sein Register zureisse; das anderemahl, daß ein frommer Mann für dich bezahlete, und gäbe dir, damit du seinem Register genug thatest, auf diese Weise hat uns Christus vom Gesetz frey gemacht. Darum iss nicht eine wilde fleischliche Freyheit, die nichts thun solle, sondern se

se komu libilo, než je pod Zákonem býti gest
bez milosti s Ekutky Zákona zacházeti při čemž
gistočné hřich panuje srdce Zákona, poněvadž
žádny od pětrození k Zákonnmu nakleněný není,
což ten neywětší hřich gest. Alle pod milostí
býti, gest chuti a lžbost k Zákonnmu mít, a tu není
hřichu/ nebo Zákonnmu není proti nám, ale s námi
se srownává/ a my s ním.

Al to gest prawá svoboda od hřichu a Zákonu,
o které on až do konce této Kapitole píše,
že gest svoboda dobré činiti, a to s chuti a lž-
bostí, a pobožně živu býti bez nucení Zákona.
Kterajto svowoda gest duchovní svoboda, genž
zákona newyprazdňuje, ale dodáva toho, co
Zákon vyhledává, totiž, lžbost a vchotnost, čimž
Zákon vprokogen bývá, je vjeegi ne vyhledává
a nenutí. Podobně gako kdy bys ty tvému
Vériteli dlužen býl, a nemohl zaplatiti, dwog-
násobním spůsobem mohlsbys toho prost býti;
negprwě, kdyby on, od tebe nic nežádal, a Zá-
pis roztrhal a zrušil; Po druhé kdyby nějaký
dobrý člověk ja tebe zaplatil, a tobe dal, aby s
Zápisu dosti včinil. Ma ten spůsob nás Kry-
stuš od Zákona osvobodil. Alle to není nějaká
diwoka a tělesná svoboda, gakoby nic (dle Zá-
kona) konati neměla, ale raděj, která mnich
die

die viel und allerley thut, und von des Gesetzes-
Fordern und Schuld ledig ist.

Im 7. Capitel bestätigt er solches, mit einem Gleichniß des ehelichen Lebens. Als wenn ein Mann stirbet, so ist die Frau auch ledig und ist also eines des andern los und ab, nicht als daß die Frau nicht möge oder soll einen andern Mann nehmen, sondern vielmehr, daß sie nun allererst recht frey ist, einen andern zu nehmen, daß sie vorhin nicht konnte thun, ehe sie jenes Mannes ab war.

Also ist unser Gewissen verbunden dem Ge-
setz unter dem sündlichen alten Menschen, wann
er getötet wird durch den Geist, so ist das Ge-
wissen frey, und eines des andern los. Nicht,
daß das Gewissen solle nichts thun, sondern nun
allererst recht an Christo den andern Manne
hangen und Frucht bringen des Lebens.

Demnach streicht er weiter aus die Art der
Sünden und des Gesetzes, wie durch das Ge-
setz die Sünde sich nun recht reget und gewaltig
wird. Denn der alte Mensch wird dem Gesetz
nur mehr feinder, weil er nicht kann bezahlen,
das von Gesetz gefordert wird. Denn Sünde
ist seine Natur, und kann von ihm selbst nicht an-
ders, darum ist das Gesetz sein Tod, und alle seine
awsseli-

a wſſeligake ſtutky koná, a od dkuhu, a wyhle-
dávání Žákona wyproſteňa gest.

W 7. Kap. Čwrdj to Podobenſtwjm manželſtwá, ga v tdyž manžel vmirá, Manžel a gest ſwobodna, a tak geden druhého prost a oſwobozjen gest; ne gakoby Manžel a nemohla giného Manžela wžiti, užbrž že giž pŕavě ſwobodu má giného poajti, což prwě nemohla, drjw nežli Manžela ſvého prostá byla.

Tak náſſe Swědomj gest zavázano Žákoni, pod hříſnym ſtarym člowěſem, tdyž ten vmrzwen býwa ſrže Ducha, Swědomj gest oſwobozzeno, a geden druhého prost. Ne gakoby ſwědomj nemělo nic činiti, ale teprw a tjm ujce ſe ſvého druhého Manžela Kryſta přidržeti, a Œwotcě Žiwota přináſſeti má..

Potom obſſirněgi wyprawuge ſpůſob hřichá a Žákon, gak totiž ſrže Žákon hřich ſe pohnbuge a ſylj; nebo ſtary člowěſ tjm ujce, běre Žákon w nenáviſt, že nemůže zaplatiti, co Žákon od něho wyhledává; Poněvadž hřich gest geho Pěirozeni, a ſám z ſebe nie giného nemůže, (tož tis než hřeſſiti;) protož Žákon gest geho ſmrt, a Marter

Marter, nicht, daß das Gesetz böse sey, sondern daß die böse Natur nicht leyden kann das Gute, daß es Guts von ihm fordere. Gleichwie ein Kranker nicht leyden kann, daß man von ihm fordere, lauffen und springen, und andere Werke eines Gesunden.

Darum schliesset St. Paulus hie, daß wo das Gesetz recht erkennet und aufs beste gefasset wird, thue es nichts mehr, denn es erinnert uns unser Sünde, und tödtet uns durch dieselbige, und macht uns schuldig des ewigen Zorns, wie das alles sein sich lehret und erfahret im Gewissen, wenns mit dem Gesetz recht troffen wird. Also daß man muß etwas anders haben, und mehr, denn das Gesetz, den Menschen fromm und feeslig zu machen. Welche aber das Gesetz nicht recht erkennen, die sind blind, gehen mit Vermesschenheit dahin, meynen ihm mit Wercken gnug zu thun, denn sie wüsten, nicht wie viel das Gesetz fordert, nemlich ein freywilling, lustig Herz, darum sehen sie Moses nicht recht unter die Augen, das Luch ist ihnen davor geleget und zugedecket.

Darnach zeiget er, wie Geist und Fleisch mit einander streiten in einem Menschen, und setzet sich selbst zu einem Exempel, daß wir lernen das Werk (die Sünde in uns selbst zu töden) rechtneywettsij

neywětſi trápenj. Ne gakoby Žákon zly byl; ale že zlé Přirozenj nemůže toho dobrého (totiž Žá ona) snášeti, že on všecky dobré od něho vyhledává. Podobně ga v nemocný ndmůže toho snášti, gestiby kdo od něho žádá, aby běhal a říkalo, anebo gine dýlo člověka zdravého vykonával.

Protož zde S. Paweł zavírá, že kde Žákon právě poznán, a co neylepě pochopen býva, tu něcho vjce nepůsobí, než to, že nám hřich nás připomíná, ſrže něg nás vmrtnuge, a činj vinné věčného hněvu; což se vſecko znamená a pochybuje w ſvědomij, genž oprawdově Žákonem dotvároto a trefeno bývá. Tak je potřebj gest něcho giného, a vjcegi, nežli gest Žákon, k tomu aby člověk spravedliwy a ſpasený včiněn býl. Kteří pak Žákona právě nepoznávají, ſau ſlepjí, poſtupují w chlaubném myſlenj ſwém, dominj-wagj ſe, že ſrže ſtuh Žákonu doſti včinj: nebo neuvedj, gať mnoho Žákon vyhledává, totiž dobravolně/ ochotně Črdce. Čákovj ne patří dobré Mogliſſowi w Děi, jástera gím ſtijnj, a ge zařívá.

Potom oznamuje, jak duch a Tělo we ſpolet w člověku bogugj, a předſtaruuge ſebe ſám za překlād, abýchom ſe věli to dýlo (totiž hřich nás vmrtnovati) právě poznávat. Wſtak erkennt.

erkennen. Er nennet aber beyde den Geist und das Fleisch ein Gesetz darum, daß gleichwiedes geistlichen Gesetzes Art ist, daß es treibet u. fordert; also treibet und fordert und wütet auch das Fleisch wider den Geist, und will seine Lust haben. Wiederum treibet und fordert der Geist wider das Fleisch, und will seine Lust haben. Dieser Zank währet in uns so lange wir leben, in einem mehr, in andern weniger, darnach der Geist oder Fleisch stärker wird, und ist doch der ganze Mensch selbß alles beydes, Geist und Fleisch/der mit ihm selbst streitet, bis es ganz geistlich werde.

Im 8 Capitel tröstet er solche Streiter, daß sie solch Fleisch nicht verdamme, und zeiget weiter an, was Fleisches und Geist s Art sey, und wie der Geist kommt aus Christo, der uns seinen heiligen Geist gegeben hat, der uns geistlich macht, und das Fleisch dämpft, und uns sichert daß wir dennoch Gottes Kinder sind, wie hart auch die Sünde in uns wütet, so lange wir den Geist folgen, und der Sünde widerscreben, sie zu töden. Weil aber nichts so gut ist das Fleisch zu täuben, als Kreuz und Leyden, so tröstet er uns im Leyden durch Beystand des Geistes, der Liebe und aller Creaturen, nemlich das beyde der Geist in uns sehnet, daß wir des Fleisches und der Sünden los werden. Also sehen wir, daß diese drey Capitel 6. 7. 8. auf das einige Werck des Glaubens treiben, das da heisset den alten Adam töden, und das Fleisch zwingen.

uazypwa

nazýva to obě ducha y Tělo Zákonem, proto, že
gak vlastnost Zákona Božího gest nutiti a vyhle-
dávati: tak nutj, vyhledává a vstěka se Tělo
proti Duchu, a chec žádost svau naplniti: Také na
proti tomu nutj a pracuje Duch proti Tělu, a chec
žádost svau vykonati. Tento zpor a potyčkáns
trvá w nás, dokud živj gsme, wgednom vje, nežli
wdruhém, gak Duch nebo Tělo sylnegssi gest, ges-
sito celý člověk to obě gest, totiž Duch a Tělo/genž
sám s sebou bogue, až cele duchowny včinen býva.

W 8. Kap. potěšuje takové bogotvorný, že ta-
kowé Tělo gich nevdsauzuge, a dalegi ukazuje ga-
ta vlastnost Těla a Ducha gest, agak Duch ob
Krysta přichází, který nám dal ducha swého swa-
těho, genž nás duchowně čini, a tělo podmaňuje,
a nás vgištuge, že být se hřich dosti tuze w Těle
nássem vstěkal, my předce synowé Boží gsme,
dokud Duchu powolugeme, a hřichu odpjráme,
abychom ho mrtwili. Poněvadž pak nic tak
významného není k podmaňování Těla, gak Kríž
a sanzeni, těži on nás w sanzeni posylau Ducha,
Lásky a vtrpnosti wšeho stvořenj, totiž, že Duch
w nás lká/ a Stvoření spolu tauži, abychom
Těla y hřicha vswobozenj býli. Tak vidíme,
že vtečto třech Kapitolách 6. 7. 8. vykladá se
obšírně gediny ten skutek Víry, genž sluge starého
Adama mrtwili, a Tělo podmaňovali,

Im 9. 10 und 11. Capitel lehret er von der ew'gen Vorsehung Gottes, daher es ursprünglich fliesset, wer glauben oder nicht glauben soll, von Sünden los, oder nicht los werden kann, damit es je gar aus unsr'n Händen genommen, und allein in Gottes Hand gestelllet sey, daß wir fromm werden, und das ist auch auß allerhöchste noth, denn wir sind so schwach und ungewiß, daß wenn es bey uns stünde, würde e freylich nicht ein Mensch feelig, der Teufel würde sie gewiß alle überwältigen. Aber nun Gott gewiß ist, daß ihm seyn Versehen nicht fehlet, noch jemand ihm wehren kan, haben wir noch Hoffnung wider die Sünde. Aber hier ist den freveln und hochfahrenden Geistern ein Maal zu stecken, die ihren Verstand am ersten hieher führen, und oben anheben, zuvor den Abgrund göttlicher Versehung zu forschen, und vergeblich damit sich bekümmern, ob sie versehen sind, die müssen sich denn selbst stürzen, daß sie entweder verzagen, oder sich in die freye Schanze schlagen.

Du aber folge dieser Epistel in ihrer Ordnung, bekümmere dich zuvor mit Christo und dem Evangelio, daß du deine Sünde und seine Gnade erkennest, darnach mit der Sünde streitest, wie hier das 1 = 8. Cap. gelehret haben. Darnach wenn du in das 8. Cap. kommen bist, unter das Kreuz und Leyden, das wird dich recht lernen die Ver-

W 9.

W 9. 10. a 11. Kap. vči o věcném vložení
 Předzwědění Božího, znehož původně vyplývá,
 kdo věřiti a nebo nevěřiti, hřicha oswobozen byti
 má, anebo nemá, aby nám to bylo mynato z Ruky,
 a wšesekas w Ruece Pána Boha vloženo, tak aby
 chom pobožný byli. A to gest neypotřebnější,
 nebs my gsmi tak mlh a nešálh, že kdyby to
 na nás záleželo, owszem jádny by člověk spasen ne-
 byl, a Dábelby gisťe wšesky přemohl. Ale
 poněvadž Bůh gisť a pevný gest, že geho před-
 zwědění chybyti, a jádny genni zbraniti nemůže,
 mamec tedy Naděgi proti hřichu. Ale zdě mus-
 sy spurným a wy okouymským Duchům, mezero
 byti vyštaveno, který svým rozumem sem se
 poždívihugí, a shury začinagi, negprwé Vysočost
 Božího předzwědění a vložení zpýtovati, a daz
 remně vyštaumati to, gsauli u oni vndem. A
 takoví musegi padnauti, že nebo zaussagj, a ne-
 bo w bezpečnost se wydagj.

Ty pak následujíc pořádku této Epistoly, pe-
 čnig podlé Krysta a Evangelium, negprwé abys
 tme hřichy a geho milost poznal, potom proti
 hřichu bogovat, gaf. 1. - 8. Kapitola myvě-
 wala; potom, když do 8. Kap. přiděš, pod
 Kríž a w Šauženj, to tě pravě mynauči, gaf přez-
 welmi patěsítedlně gest to Vloženij Předzwě-

schung im 9. 10. 11. Capiteln, wie trößlich sie seyn. Denn ohne Leyden, Kreuz und Todes-Nöthen, kan man die Versehung nicht ohne Schaden und heimlichen Zorn wider Gott handeln, darum muß Adam zuvor wohl todt seyn, ehe er diese Dinge leyde, und den starken Wein trincke. Darum siehe dich für, daß du nicht Wein trinkest, wenn du noch ein Säugling bist. Ein jegliche Lehre hat ihre Maasse, Zeit und Alter.

Im 12. Capitel lehret er den rechten Gottesdienst, und macht alle Christen zu Psassen, daß sie opfern sollen, nicht Geld, noch Vieh, wie im Gesetz sondern ihre eigene Leiber mit Todtung der Lüste. Darnach beschreibt er den äußerlichen Wandel der Christen im geistlichen Regiment, wie sie lehren, predigen, regieren, dienen, geben, leiden lieben, leben und thun sollen, gegen Freund, Feind und jedermann. Das sind die Werke die ein Christe thut, den wie gesagt ist. Glaube feyret nicht.

Im 13. Capitel lehret er uns das Weltliche Regiment ehren, und gehorsam seyn, welches darum eingesehet ist, ob es wohl die Leute nicht fromm macht vor Gott, so schaffets doch so viel, daß die Frommen äußerlich Friede u. Schutz haben, und die bösen ohne Furcht oder mit Freuden und Ruhe nicht können frey übels thun. Darum es zu ehren ist, auch den Frommen, ob sie wohl sein nicht bedürffen.

deni

denj Božjho w 9. 10. a 11. Kapitole: Neboť
bez Kríže a Ležkosti Smrti, nemůžeme bez Skro-
dy a tagné neljnosti k Bohu o Vředzwědění a
Vložení Božím gednat. Adam musy prvé
vmrtwen byti, dějve nezli tvkowé věcy suse, a
anebo tak sylné wjno piti může. Deg pozor abyš
nepil Wjna/ dokud gsy gesste díle ssagich a mles-
ka potrebugich: Každě Včenj ma swau mjen,
čas, a wěk.

W 12. Kap. wyvěuge prawym službám Bo-
žím, a činj je wssach Křesťanův Kneži aby obě-
towali, ne Venje a nebo howada (gak w Zákoně)
ale swá vlastní Čela w mrtwenj Žadosti. Potom
wypisuje zewnitrnj obeswání Křesťanů w dcho-
wuj spráwě, gak magi věti, kázati, vladnanti,
slaužiti, dāvati, trpěti, milovati, živi byti a
se chowati k Prátelekum, něprátelekum a ke wsem.
To gsan skutkowě, kterž Křesťan činj, uebo Wj-
ra, gak porvědjno, nenj zahálegich.

W 13. Kap. Wyvěuge Swětskau Wrchnost
etjti, a gí poslussenství zachowávat! Kterž proto
gesť vstanovená; ačkoli před Bohem nečinj čloz-
věka dobrého a spravedlivého, wssak pěmássí
předce tak mnoho, že dobrý magi zewnitrnj po-
kog a ochranu, a zli bez hrůzy, swobodné, a bez
pěkážky nemohou zlé činiti. Protož ma také
od dobrých ctěná byti, ačkoli oni gi pro sebe ne-
potrebugi (hotovi gſance y bez poručenj Wrch-
nosti dobré činiti, a každému slaužiti.)

Endlich aber fasset er alles in der Liebe, und
und beschleusht in das Exempel Christi, wie der
un*i* gethan hat/ daß wir auch also thun, und ihm
nachfolgen.

Im 14. Capitel lehret er die schwachen Ge-
wissen in Glauben sauberlich führen und ihrer
schonen, daß man der Christen Freyheit nicht
braucht zu schaden sondern zu Förderung der
Schwachen. Denn wo man das nicht thut, da
folget Zwietracht und Verachtung des Evangelii,
daran doch alle Noth lieget, daß es besser ist dem
Schwachgläubigen ein wenig weichen, bis daß sie
stark *r* werden, denn daß aller Ding die Lehre des
Evangelii sollte untergehen: Und ist solches Werk
ein sonderlich Werk der Liebe, das wohl auch
jetzt vonnöthen ist, da man mit Fleischessen und
anderer Freyheit, frech und rauh *ohn* alle Noth
die schwachen Gewissen zerüdet, ehe sie die
Wahrheit erkennen.

Im 15. Capitel setzt er Christum zum Exempel,
daß wir auch die andern Schwachen dulden als die
sonst gebrechlich sind, in öffentlichen Sünden, oder
von unlustigen Sitten, welche man nicht muß hin-
werffen, sondern tragen, bis sie auch besser werden.
Denn also hat Christus mit uns gethan und thut
noch täglich, daß er gar viel Untugend und bö-
ser Sitten, neben aller Unvollkommenheit an

Mas

Naposledy wſecky obsahuge w Lásce, a vložuge na Příklad Kryſta, gako on nám věnič, aby ſhom my také činili a geg náslebovali.

W 14. Kap. wyvěnge mlá Šwědomij v Wjře ſluſtne pozoreвати, a gich ſtanovati, aby Křeſtianska Šwoboda nebyla vživána ke ſkodě, ale k vzdělání mlých. Nebo kde ſe to nečiní, tu powstawaſi Rovitřitosti a Potupa Ewangeliu, vokudž wſecky neſnáze gdau, tak že lepě gest mláhy v Wjře něco vſtaupiti, až ſe zmoceněgi, nežli aby Včenj Ewangeliu mělo Blazu vžití. A takový ſtutek gest obzvláſtny ſtutek Lásky, kterýto také nynj potřebný gest, když ſkrze Gedenj Massa, a gine Šwobody uemauzdvě a neustupné, beze wſi potřebi mlá Šwědomij ſe formauj a nepotvogj, drž, nežli grunt pravdy poznaj.

W 15. Kap. Předſtavuſe Kryſta za Příklad, aby hom také gine mlá ſnáſſeli; gako v ty, genž auhonuj gſau w hřiſtích, auebo nepríjemnij w ſwých mravých, pro než nemagi býti hned zaſvrženi, ale radegi trpěliwě ſnáſſeni, dokudžby ſe tež polepſili. Nebo tak Kryſtus s rāmi jačázel, a zachází ſazdodenně, když muho nezctnosti kých obyčejů a nedokonalostí na nás

uns frägt, und hilfft vhn Unterlaß. Darnach zum Beschluss bittet er für sie, lobet sie, und befiehlet sie Gott, und zeiget sein Ammt und Predigt an, und bittet sie sämberlich um Steuer an die Armen zu Jerusalem, und ist eitel Liebe, daß von er redet, und damit er umgehet.

Das letzte Capitel ist ein Gruß Capitel aber darinnen vermischet er gar eine edle Warnung für Menschen-Lehren, die da neben der Evangelischen Lehre einfallen, und Aergerniß anrichten, gerade, als hätte er gewißlich ersehen, daß aus Rom und durch die Römer kommen solten, die verführischen ärgerlichen Canones und Deeretales, und das ganze Geschwärz und Gewürm menschlicher Gesetzen und Geboten die jetzt alle Welt ersäufset, und diese Epistel und alle heilige Schrifft sammt dem Geist und Glauben vertilget haben, daß nichts mehr da blieben ist, denn der Abgott Bauch, des Diener sie der Apostel hier schilt. Gott erlöse uns von ihnen Amen!

Alló finden wir in dieser Epistel aufs allerreichlichste was ein Christ wissen soll, nemlich was Gesetz, Evangelium, Sünde, Straffe, Gnade, Glaube, Rechtigkeit, Christus, Gott, gute Wercke, Liebe, Hoffnung und Kreuz seyn, und wie wir uns gegen jedermann er sey fromm oder ein Sünder, stark oder schwach, Freund oder Feind, und gegen uns selber stässen,

snášsi, a předce bez přestání nám pomáhá. Poz-
tom při konci modlji se za ně, wychwaluje ge, a
porauje ge Pánu Bohu, oznamuje při tom svůj
Aurád a Rázans. Deltivě také prosí za Zbírku
pro chudé v Jeruzalémě. A to všecko, o čemž
mluví a gedená, jest sama Láska.

Poslední Kapitola jest Kapitola pozdravov-
ání, ale při tom on přiměřuje důležitau Bý-
strahu před Lidstvím včením, genž podle Věnij
Ewangelického se wyskytuje, a pohoršení děla:
Právě takoby viděl, že z Ústíma a řeze Ústím
prídau swodna a pohoršídelna Vstanovení,
Canones a Decretales a celý Nogowé a haufo-
we Lidstvých vstanovení a Zákonů, genž nini
celý svět potopili, a tuto Epistolu aco celé
Písmo, Ducha a Vjru zahladili, tak je nic
nezůstalo, než modla, genž břicho sluge, gehožto
služebníků zde S. Pawel kárá a třese. Hospo-
din wyswobod nás od nich. Amen!

A tak nacházíme v této Epistole velmi bo-
hatě a hogně, co geden každy Křesťan věděti má,
totiž: co jest Zákon, Ewangelium, hřich, pokuta,
milost, vjra, Spravedlnost, Kristus, Bůh, do-
brý skutkové, Láska, Naděje, Růž, a jak se k
gednomu každému, bud pobožný a nebo hříšník,
slyný anebo mrdý / Vějtěl anebo Nepřítel, a také
haltin

halten sollen. Darzu das alles mit Schriften trefflich gegründet, mit Exempeln sein selbst u. der Propheten beweiset, daß nichts mehr h' e zu wünschen ist. Darum es auch scheinet, als habe S. Paulus in dieser Epistel wollen einmal in der Kürze verfassen, die ganze Christliche u. Evangel. Lehre, und einen Eingang bereiten in das ganze Al. Testament.

Denn ohne Zweifel, wer diese Epistel wohl im Herzen hat, der hat des Al. Testaments Licht und Kraft bey sich, darum lasse ein jeglicher Christ ihm gemein und stetig in Übung sehn. Da gebe GOTT seine Gnade zu
Amen!

fnässi,

sami k sobě chomati máme. Čož wšecky Písmeny
vtvřzeno, a Příkladem vlastním Prorokům
dokázáno jest, že není potřebi více nečeho žádati
a hledati: Gakž také se vidí, že S. Pavel w
teto Epistole na geden krát, w krátkosti čtež
obsahnauti wšecky Křesťanství a Evangelické
Bězení, a Vrásinu připraviti k celému starému
Zákonnemu.

Nebo bez pochyby, kdo tuto Epistolou w Srdeč
má, ten také má stareho Zákona světlou, a moc
w sobě. Proto nechť gedenkaždy Křesťan má
gi sobě velmi domáckau, a nechť se mnj
stále cvičí. Kéemuz pán Bůh ráč
své Milosti propugciti.

Amen!

Z. Mart. Entzess Berliner Petrus
minb, oft mit mit fach lösung
in Polnisch & Deutsc^h, d^{ie} aus Preu^s.
Minder Jahr 1735.

Jm 2 II 9-

ULB Halle
001 831 194

3

Sb.

A.C.

B.I.G.

Farbkarte #13

Des sel. Hn. D. Mart. Luthers
Kleiner
Katechismus,
ohne und mit der Auslegung,
Nebenst denen
Frage-Stücken
und
Haus-Tafel für die Christ
liche Gemeine/
welchen aus Liebe und Hochachtung,
nebst beygefügter
Vorrede des sel. Luther
über die Epistel an die Römer,
der heran wachsenden Jugend zum Besten
in Deutsch- und Böhmischer Sprach
überlässt
Heinrich Milde,
Schlagenthino - Magdeburgicus.

H A L L E,
Gedruckt bey Joh. Justinus Gebaueri, 1735.

